

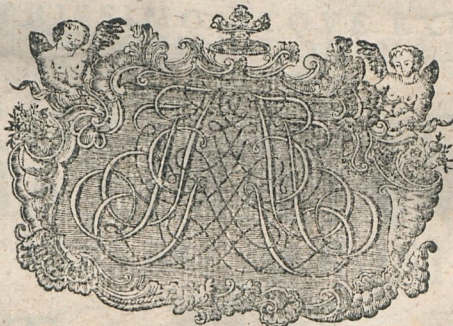
10
D. ADOLPHI LVDOVICI BOEHMERI

DE

1770 6b
FEVDO DECIMARVM

QVOAD

PERTINEAT AD NOVALES
COMMENTATIO IVRIS FEVDALIS.

HALAE AD SALAM
LITTERIS GEBAVERIANIS.
MDCCLXX.

IN ADOLPHI FVDOVISI POSSESSORII
DE
FVDO DECIMARVM
QVOD
PERTINAT AD NOVAM
COMMENTATIO IVRIS FVDALE
CAROLO WYSEPHO
AVGVSTO WYSEPHO
AVGVSTO WYSEPHO
AVGVSTO WYSEPHO
AVGVSTO WYSEPHO
AVGVSTO WYSEPHO
AVGVSTO WYSEPHO
AVGVSTO WYSEPHO
AVGVSTO WYSEPHO
AVGVSTO WYSEPHO

ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLEN-
TISSIMO DOMINO
DOMINO
PHILIPPO IOSEPHO
DE
IARIGES

POTENTISSIMI BORVSSORVM REGIS CANCELLARIO
SVPREMO
STATVS ADMINISTRO INTIMO
COLLEGIORVM, QVAE IVS REDDVNT, OMNIVM, PRAESIDI
SVMMO
MEMBRO REGIAE SCIENTIARVM ACADEMIAE.

NEC NON
ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLEN-
TISSIMO DOMINO
DOMINO
CAROLO IOSEPHO
MAXIMILIANO
LIBERO BARONI

DE
FVIRST ET KVPFERBERG
POTENTISSIMI BORVSSORVM REGIS STATVS ADMI-
NISTRO INTIMO
SVMMI TRIBVNALIS PRAESIDI
RERVVM FEVDALIVM DIRECTORI ACADEMIARVMQVE REGIA-
RVM CVRATORI.

MVSARVM OMNIVM STATORIBVS
SALVTIS PVBLICAE CVSTODIBVS
ATQVE AMPLIFICATORIBVS
MAECENATIBVS SVIS INDVLGENTISSIMIS

QVAE

DE NOVALIBVS COMMENTATVS EST

TANQVAM

STVDIORVM SVORVM PRIMITIAS

TESTES SIMVL SVMMAE

ERGA

DOMINOS SVOS

REVERENTIAE ATQVE AETERNI OBSEQVII

SACRAS ESSE CVPIT

ILLVSTRISSIMORVM NOMINVM.

CVLTOR OBSEQVENTISSIMVS

ADOLPHVS LVDOVICVS BOEHMER.

DE
FEVDO DECIMARVM, QVOAD
PERTINEAT AD NOVALES.

CAPVT I.
DE NOVALIBVS IN GENERE.

§. I.
DECIMARVM NOVALIVM NOTIO.

ecimarum speciem constituunt *nouales*, quae sunt *decimae ex agris per hominum memoriam incultis, et de nouo ad culturam redactis, praestandae* ^{a)}. Ipsa, ex qua debentur, terra, *novalis* solet appellari ^{b)}. Ad quam constituendam requiritur *terra per hominum memoriam inculta*, seu quae nulla, quantum
A
con-

^{a)} c. l. De V. S. in 6.

^{b)} c. 21. X. de V. S.

constat, hominum industria ad fructus ferendos parata. Vel itaque exinde plane *nulli*, vel *naturales* tantum proueniant *fructus*, ipsa semper terra pro *inculta* habenda est, cum sufficiat, terram ad quaerendos fructus cultura et labore non esse paratam. Est videlicet obiectum culturae terra tam *rudis*, quam *natura frugifera* ^{c)}, quae, si quantum meminisse licet, vnus eiusdemque fuerit conditionis, nullamque culturam experta, accommodata quoque esse videtur ad qualitatem terrae noualis induendam, eadem de nouo eradicata ^{d)}. Talis est terra, cuius mentionem iniicit Ludouicus Episcopus Halberstadiensis in charta de anno 1264. - - *daz wir unsirn Willen darzu gegeben haben - - daz sie daz Flecke, daz vor Quedelingenborch lit, vnd heizet daz Mor mit alle deme daz dartzu gehoret, Berg vnd Tal, Gras, und Weide, mogen tzu Ackere machin, pblügen, hacken vnd rodin lazin* ^{e)}. Mirum itaque in modum differt a terra, cuius cultura ob *belli calamitatem* fuit *impedita* et de nouo coepta ^{f)}, nec minus a terra

c) Anus meus summe venerandus in iur. eccles. profess. Tom. III. Lib. III. Tit. XXX §. LX. C. H. SYRING in iur. praxi decim. Cap. VII. §. 3. In terra *rudis* ponit omnem essentiam Guil. Hieron. BRUCKNER in Diss. de emendata, occasione reformat. B. Lutheri, doctrina de decimis praecipue noualium Sect. I. Cap. II. §. 2. (Ien. 1730.) et R. P. VITUS PICHLER in iur. can. Lib. III. Tit. XXX. §. II. n. 22.

d) Occurrunt haec verba in dipl. de a. 1244. in Io. Frid. FALKER. Tradit. Corbeiens. p. 563. quo B. et H. Comes Woldenbergenses Amelunbornensibus tradunt omne ius in bonis, que de nouo eradicata sunt, de Curia, que dicitur Brokhoue.

e) Ant. Udalr. ab ERATH in Cod. dipl. Quedlinburg. p. 515.

f) C. H. SYRING in iur. praxi decim. C. VII. §. 3. p. 208. Anus meus summe venerandus in iur. eccles. profess. Tom. III. Lib. III. Tit. XXX. §. LX. Conf. Braunschweig-Lüneburg. Zehend-Ord. von 1709. §. II. Tom. III. der Calenberg. L. O. p. 1002. „Wäre aber das ausgerodete Land vorhin artig, oder saartig Land gewesen, vnd hernach entweder bey den Krieges-Iahren oder sonst durch andre Zufälle dergestalt verwildert, dafs es nicht mehr gepflüget, oder besät worden, so kan man dasselbe, da es nun wieder zur Cultur gebracht, eigentlich für kein Rotland halten. Et in der Braunschweig Lüneburg. L. O. §. 52. „ Was in Rotland so aufs neue zu Rotland gemacht wird, (nicht aber albereit vor Alters Zehendbahr gewesen, und hernach verwildert, benachsen und wieder ausgerodet), besellet wird. Item conti-

terra rupta atque praecissa. Haec, Germanis BRACHLAND⁵⁾ dicta, alternis tantum conferitur annis, maximeque terrae renouatae qualitatem habet⁶⁾: illa, AVFBRVCH, ex immutatione terrae iam cultae in nouam formam suam substantiam capit⁷⁾.

§. II.

EARVM OBIECTVM TERRA NOVALIS.

Verfantur nouales circa terram de nouo ad culturam redactam, iisque ideo locus est, si apparet, terram, quantum constat, nullam culturam esse expertam. Obiectum eius itaque non est terra renouata, vel in aliam formam prorsus immutata, quippe quae, vel immunis a iure decimandi, hanc immunitatem seruat, vel eidem obnoxia, ei seruit, qui pollet iure decimandi⁸⁾. So-

A 2

la

continetur in Sancti. Hassiaco de a. 1737. §. 21. cuius mentionem fecit P. F. VLRICH in Diss. de differentiis decim. secul. et ecclis. in Germ. praesertim de iur. decim. Hassiaco §. 36. (Marburg-Curt. 1769.)

f) PFEFFINGER ad VITR. T. III. p. 159. n. (a) Es. Frid. PVEENDORF in Obs. iur. uniu. T. II. pag. 521. BRÜCKNER in c. d. Cap. II. Sect. I. §. 1. Auis meus ad cineres vsque colendus in iur. ecclis. protest. c. l. §. LXXXI. Landtags-Abschied des Herzogthums Lüneburg von 1576. „Neben dem - - fürhalten lassen, das viele Zehndherren innen und aussier Landes seyn, welche sich beklagen, das denselben der Zehnd von dem Korn, so in das Brackland gesieet wird, nicht wolle gegeben werden. Et in Constitut. Duc. Brunsvic et Lüneb. Augusti dicitur, was in die Brack bestellet wird.

h) Hoc sensu in L. 30. §. 2. D. de V. S. noualis dicitur terra praecissa, quae anno cessauit, graecis *stusis*. VIRGIL.

in Georg. Lib. I. vers. 70. et in Aen. 4. v. 260. PLIN. XVIII. 19. OVID. de Ponto, Lib. I., Ep. IV. v. 13. et Lib. I. Metamorph. Fab. III. v. 22. perbelles ager renouatus appellatur.

i) Tribuit BRÜCKNERVS in c. d. Cap. II. Sect. I. §. II. eandem denominationem terrae nouali, melius autem rem explicat Ordinat. decim. austr. §. 5. „Neubrüche und Neügereith werden genandt diejenigen Gründe, all da zuvor weder Furch Strang noch Gräßfen gesehen, auch nie was aufgebauet worden. Die Aufbrüche aber jene Gründe, welche zuvor zwar aufgebauet gewesen, aber kurz oder lang hernach in einen andern verkehret worden.

k) Haec exacte distinguuntur in Landtags-Abschied des Herzogthums Lüneburg de an. 1567. „Neben dehm haben hochgedachte Fürsten, Rätthen, und Landschaften fürhalten lassen, das viele Zehndherren innen und aussier Landes seyn, welche sich beklagen, das denselben der Zehnd von dem Korn so in das Brack-

land

la enim mutatio terrae iam cultae in aliam nouam formam, non mutare potest ius decimandi quam maxime fundo cohaerens ¹⁾. Vnde non competit ius nouales exigendi, si prata vel filuae ad culturam redigantur, in quibus ius decimandi antehac obtinuit, quippe quod per eiusmodi mutationem minui, vel tolli nequit ²⁾. A qualitate itaque terrae noualis dependet ius exigendi nouales, quae cum facti sit, omnino probanda ³⁾.

§. III.

TERRAE NOVALIS DENOMINATIONES.

Varias terra noualis in documentis medii aevi fortitur denominationes. Occurrit in donatione Rudolphi I. March. de Baden de an. 1272. sub nomine NEVREVTH. Verba sunt: *Statuimus - - vt videlicet Lampadis splendor, diem atque noctem illuminet, - - duo talenta ballensium de villa nostra nouali siue Neureuth dari* ^{o)}. Alia ratione vocatur in documento de An. 1341,

land gefeyet wird nicht wolle gegeben werden, und darum Rärben und Landschafften rechtlich Bedencken begehret. Darauf haben Rärbe und Landschafften verabscheidet, daß in hinfurder der Zehende von dem Bracklande, sowohl den Inländischen als ausländischen soll gegeben werden. Constitut. Duc. Brunsvic et Luneb Augusti. „Was in die Brack bestellet wird, wannes mit der Egge bestrichen wird, davon ist der Zehende dem ordentlichen Zehendherren zuständig. Quo pertinet quoque praecudicium, quod existat apud Io. Ernest. WOLFARTVM in Diss. de decimis novalium §. XVII. not. k. (Marburg - Carr. 1727) De terra vero per bellum deuastata, et de nouo ad culturam redacta, in specie dispositum est in Constitut. decimali Lunenburg. de An. 1709 §. XI. Tom III. der Calenb. L. O. p. 1002. „Wäre aber das ausgerobete Land vorhin artig oder saarig Land gewesen, und hernach ent-

weder bey den Krieges-Jahren oder durch andre Zufälle dergestalt verwildert, daß es nicht mehr, gepflüget oder besäet worden, so kan man dasselbe, da es nun wieder zur Cultur gebracht, eigentlich vor kein Rothland halten; in solglich mach daraus kein Rothzehende gefolgert werden, sondern es gebühret der Zehende daraus demjenigen, welcher solchem vorhin vor der Verwilderung daraus gehabt, und mach denselben keine verjähung, es sey den von der Zeit, da solches wieder artig gemacht, 40 Jahr verlossen, opponiret werden.

¹⁾ c. 4. et 30. X. de decim. Venerandus auus meus in iur. eccles. protest. §. LXXX.

^{m)} SYRING in aur. prax. decim. C. VII. §. 3. p. 208.

ⁿ⁾ Io. Utr de CRAMER in Obs. iur. univ. Obs. CCCCLXXXVIII. p. 96.

^{o)} Io. Dan. SCHOEFFLIN in Hist. Zaringo. Badenst T. V. p. 255.

quo nobiles de Hidzackere vendiderunt conuentui in Medinge, *castrum et totam villam Gkollerden cum decima noue culture, quae dicitur RODELANT* p). Cuius denominationis origo repetenda est a modo colendi, qui fit *nouando* vel *nouellando* terram incultam, germanice *Rodben* r). Sensum vocis egregie exprimit charta de Ao. 1323, quo Iustatius de Monighufen *quendam campum, qui dicitur Ombude, Conuentui in Scinna totaliter resignauit, cum omnibus prouentibus, scilicet agris, cultis, et adhuc colendis, id est qui nouari possunt, quod dicitur vulgariter Rodben* r). Vsum vocis habes in documento Ludouici Episcopi Halberstad. de An. 1360. *Ok mer bekene my, dat se dat Blek in deme Broyle bi dem Watere teytruy ghegheuen hebben, dat gherodet was, vn de wat me noch darinne roden mach, teytruy, ewelken dem Gotteskuse to bliuende, als et sin Eghendum*

A 3

p) PFEFFINGER Br. Lum. Hist. T. II. p. 609.

q) Eiusdem significatus est verbum *nonellare* in charta de an. 1244. apud Ernest. Io. de WESTPHAL in *monum. inedit.* T. III. p. 1487. vbi dicitur: *Contulit etiam curie pater noster siluam usque ad rivulum, qui Putzekowe dicitur ad nouellandum* i. e. ad eradicandum. A quo verbo ipsa terra ad culturam redacta, recte dici coepit *noualis*. Obseruat. DU FRESNE in *Gloss.* T. V. p. 1542. nonnunquam *Rupricium* vocari terram de nouo proscissam, vel subinde *rupturam* vel *terram ruptam* Gallis *rompeis*; quam in rem excitat *consuetudines Niuerneses* cap. 12. Art. 5. 6. *Rompeis* sunt *terres nouvellement cultivées, esquelles ny a apparence, ou memoire de culture faire autre fois*. Italis in usu fuit vox *Ranca*, vt in formula chartae Conradi imper. an. 1027. apud VGHELLVM *Tom. IV. p. 1484.*

*„cum omnibus Rancis nouis, cum suis intimis decimis. Rancare autem latinis est, purgare agrum a sentibus, quas inde Rances vocant Galli, eumque de nouo aratro subigere. Exinde vasta loca, quibus erepta fuerat silua, Rancalia et Rbuncalia nuncupari coeperunt: inter quae praesertim diu celeberrima fuerunt Placentinorum Ronchalia ad Padum, utpote locus amplissimus, ac nullis arboribus impeditus, ex solenni curia Imperatorum Germanorum celebratus. conf. Ant. Ludov. MYRATORIVS in antiquis. medii aeni. T. II. p. 150. Denique legibus veterum Germanorum et capitularibus vocatur *conlaboratus, conlaboratio*, quia cultura terrae incultae labore omnino perficitur. Confer. *Leges Ripuariorum* T. 37. §. 2. *Capitul. L. 2 C. XXI* apud BALVZIVM T. I. et GEORGISCH *Corp. Iur germ.* p. 1333.*

r) Io. SAM. TREUERI *Geschlechts. Historie derer Herren von Minchhausen* p. 23.

dum is *). Denique subinde aequae MERGELAND ac ROD-
 DELAND vocata est, a verbo videlicet MERGELN, RODEN.
 Sic promiscue dicitur in charta de Anno 1529. „Vnd wy itlicken
 Acker vor Groinde hebben gemergelt vnde gerodet, vnd von
 vnser g. h. vns is vorsegelt, juwelicken Morgenn vor eynen gul-
 ten tho betalende is des Merglandes, summa twe hundert Mor-
 genn na dato dusses Breues, vnd des Rotlandes, machmen den-
 ne Metten, wenn de afflöse gestüt, vnd ist des vnser Broder,
 edder des mit ane tho doinde best *). Vocem Neureuth explicat
 charta Hermanni de Schenk de Anno 1563, qua Monasterio Son-
 nefeldensi dimidiam decimam in Rothⁿ⁾ vendit sub verbis gereuth
 vnd vngereuth *). Eodem redit appellatio des NEVLANDES,
 ceu terrae recenti cultura paratae, Bremensibus olim Niggeland
 dictae, a voce new Gothis nimjo *). Illustrare hoc videtur charta
 Ioh. Widenbrugge super Bardewisch in Stedinger-Lande. „Wy
 Ioh. Widenbrugge - - doen to meyger rechte Dyricke Baken
 vnser friggen tegethoff in Stedingerlande, tho Bardewisch,
 belegen is, namelicken anderhalf Niggeland mit dem huse
 darfulueft, vnd twen bargaen vnd einen Spicker vnd alle dem
 buwte vnd tynner, dat vp dem sulfften tegethose yegenwär-
 tig freyt, vnd darup buwet is - - mit aller rechtigkeit vnd tho-
 behöringe, in Wische in Weyde, in Lande vnde in More, wo
 men dat ock benommen mach, nichts vthbescheden, fryg, quwid
 vworpendet *).

§. IV.

s) Ant. Udabr. ab ERATH l. c. p. 505.

t) TREUER l. c. p. 148.

u) Rode oritur a roiten, vt rest a
 reiten, et denotat locum e silua exci-
 sum. Verisimile omnino est, quod mul-
 ta Germaniae oppida, vel districtus, a
 novalibus agris et rupturis denomina-
 tionem Rode vel Reuth acceperint, veluti

Havzgerode, Werningerode, Osterode,
 Reutlingen, Bayreuth WACHTER in
 Gloss. sub voce: Rode, p. 1303. Dn. de
 WESTPHAL T. II. p. 76.

x) Christ. SCHOETTGEN in
 diplomat. medii aevi Tom III. p. 727.

y) WACHTER in gloss. p. 1141.

z) I. H. PRATIE Herzogthümer
 Erenen und Verden T. IV. p. 58.

§. IV.

DECIMARVM NOVALIVM DENOMINATIONES.

Aeque concinne decimae ab ipsa, vnde proueniunt terra, denominantur *nouales*, seu decimae de *novalibus*, vulgo ROTHTEGENTEN. Nec iniucundum esse existimo, vsum vocis illustrare ex charta de an. 1395, in qua fratres de Hoym nominatim vendunt capitulo Wiprechtishufano *den Rodethgebden, den we hebben an deme Bleke, dat belegghen is in dem Broyle des Klosters to Sente Wipprechte* ^{a)}. In litteris inuestiturae Dom. de Schenk super Rulbenroth de an. 1696. appellantur FELDE VND ROTHEN ZEHNDEN *zu Sorge* ^{b)}. A qua quidem denominatione parum abhorret, cuius mentio fit in charta de An. 1330, qua Henricus Ruswurm ius suum in decimam in Eycha et praediis zu Oberwasungen tradit: vbi verba sonant. „*Kaufen haben gegeben - - daz recht an dem halben RVRZEHENDEN* ^{c)} *zu Eyche und dry gut obern Wasungen* ^{d)}. In documento de An. 1328, quo Conradus Bunzendörffer decimas novalium in Eycha, Niederwasungen, et in klein Bieberbach Monasterio in Lünenfeld confert, occurrit denominatio intellectu difficilis des QVTZEHENDEN: nisi, quod opinor, vitio editoris descendat, *Qutzebenden* pro *Rutzebenden* legentis. Verba sunt: *Hinc est quod nos Hermannus et Kun et fratres dicti Bunzendörffer recognoscimus publice per presentes, quod discreti viri Henricus Wasunger et Henricus in Ozelin ad nos venientes, decimas suas videlicet Qutzebende* ^{e)} *in Eych, et in inferiori Wasungen, et in minori Bieberbach, a nobis in feodo procedentia, manibus nostris*

a) *Ant. Udalr.* ab ERATH l. c. p. 614. Videlicet document. inedit. sub N. I. in *Appendice document. inedit.*

b) I. G. ESTOR in *auserlesenen kleinen Schriften* p. 145.

c) Oritur haec denominatio a verbo *viren, mouere, ciere*, quasi terra, si ad

culturam redigitur maxime est mouenda. WACHTER in *Gloss.* sub voce: *rüren* p. 639.

d) *Christ. SCHOETTGEN in diplom. med. aev.* Tom. III. p. 639.

e) *Christ. SCHOETTGEN c. l. Tom. III. p. 636.*

stris libere resignauerunt. Has vero decimas Qutzehend, pro remedio animarum nostrarum, simulque omnium parentum nostrarum contulimus et conferimus Monasterio, et sancte congregationi beate Marie virginis in Sunnenfeld, per presentem iusto feudali titula perpetuo possidendas f). Ratio harum decimarum non rectius exprimitur, quam per decimas de noualibus, quasi de terra nouali praestentur. Exemplum est in diplomate Sifridi Mogunt. Episcopi de An. 1245, qui, intuentes, inquit, tenuitatem, et deuotionem Monialium de Retters - - decimam prouenientem de noualibus nemoris, siti inter ipsum cenobium Retters et aquam dictam Viscbebach, quod eodem ad usus suos excolunt et extirpant, ipsis tradidimus iure perpetuo possidendam e).

§. V.

DECIMAE REALES SVNT VEL VETERES VEL NOVALES.

Cum de noualibus ago, speciem intelligo decimarum realium. Sunt videlicet decimae reales, vel *veteres* quae ex terris cultis, vel *nouales* quae ex terris incultis et nunc demum ad culturam redactis, percipiuntur. Est sane vsui loquendi maxime conueniens, et legibus documentisque satis comprobatum, veteres decimas *simpliciter* vocari decimas, eoque sensu distingui a noualibus. Proinde sub nomine decimarum, quoad speciem eminentem designant, non intelliguntur nouales; etiam si sub decimis in sensu generali acceptis comprehendantur.

§. VI.

IUS DECIMANDI EST VEL PLENUM, VEL MINVS PLENUM.

Ius decimandi intuitu decimarum realium generatim acceptum, est ius singulare decimas reales parcipiendi. Quod cum in hoc

f) *Rutzehend* descendit a verbo *rutzen*, quaterre terram, vnde Anglo-Saxonibus *broch, bruch*, commotio. WACHTER in *Gloss.* sub voce: *rütten* p. 1330.

g) *L. B. de GVDENVS* in *Cod. dipl. Tom. I. p. 592.* Confer. document. inedit. sub N. II. in *append. document. inedit.*

hoc significatu generali ad decimas veteres non minus, quam nouales, pertineat, duas species complectitur, ius veteres decimas tantum percipiendi, et ius percipiendi vtriusque generis decimas, veteres et nouales. Ius decimandi, quod vtramque speciem continet, *plenum* vocauit beatus *Auus* meus in notis ad c. 27. X. de *decimis*, quo termino vti liceat, ab eoque distinguere ius decimandi *minus plenum*, ad decimas veteres adstrictum, nec ad nouales pertinens.

§. VII.

QVANDO VTRVMQVE CONCESSVM INTEL-
LIGATVR.

Decimis indefinite datis, ius decimandi minus plenum tantum datum praesumitur, quoad desunt indicia voluntatis concedentis ad vtramque speciem decimarum directae. Quodsi vero concessioni addita sunt verba, quae indicium praebent significatus iuris decimandi generalis, ad vtramque speciem decimarum veterum et noualium relati, ius decimandi plenum datum intelligitur. Itaque indulto iure *decimas* cum integritate percipiendi, ius decimandi plenum designari colligit INNOCENT III. in c. 27. X. de *decimis*, quo ex parte Abbatis S. Columbae, propositum esse refert, vtrum, cum ipsi indultum sit, decimas cum integritate percipere, habeat quoque facultatem decimas exigendi de terris, intra paroecias suas nouiter ad culturam redactis? Respondit pontifex: *quod, cum tibi, quod maius est, sit concessum, vt videlicet decimas de laboribus terrae paroeciarum cum integritate percipias, de noualibus eas exigere satis potes.* Ad integritatem decimarum ergo, seu ad ius decimandi integrum seu plenum, refertur ius percipiendi nouales, vnde quoque in chartis medii aevi sub nomine decimationis cum integritate, seu iuris decimandi absolute, venit. Vtimur itaque iuris communis auctoritate, quando formulas similes, quibus *decimae integrae, decimae omnes, decimae cum omni integritate* conceduntur, pro iure decimandi
B
pleno

pleno explicamus. Ita ius decimandi plenum deseribit Conradus Archiepiscopus Mog. in documento de Anno 1083, quò decidit controuersiam enatam ratione Parochiae Altauillanae inter praepositum Ecclesiae S. Petri Mogunt. et sanctimoniales Diffenthalien-
ses - fecimus apportari priuilegia, quibus utraque pars se minutam dicebat, ex parte Canoniorum inuenimus priuilegium, quo continebatur, Sigefridum corroborasse omnia facta a suo predecessore Friderico, qui ecclesiam Elteuille titulo donationis pleno iure, et ius patronatus eiusdem, et cum decimis quinque vicorum integris tam cultis, quam de excolendis, tam de animalibus, quam de aliis, Ecclesie B. Petri contulit^{b)}. Gerhardus Episcopus Tull. contulisse legitur Ao. 988. Ecclesiae S. Michaelis in monte Burro quandam ecclesiam *cum integritate census et decimationis, sicut eam in manu sua tenebat, sitam in villa, quae vocatur Ingolini curtis*ⁱ⁾. In charta de Ao. 1267. Henricus Dom. in Homburg profitetur, *quod Ecclesia de Amelungsborni decimam in Wettesen, cum omni iuris plenitudine totam et integram, pro L. X. VI. Marcis argenti a Lippoldo milite de Wettesen de consensu fratrum suorum in Giselberti et Georgii emtione legitima comparauit*^{k)}. Albertus Archiepiscopus Salisburg. An. 1195 praepositurae Halensi concessit *Capellam cum iuris integritate decimarum*^{l)}. Bruno Episcopus Misnensis cum consensu fratrum donat 1228 Monasterio Dobirlucensi *decimas omnes de villis Kementitz, Windischmarke et Valckenberg, atque etiam de noualibus, quae per illustrem principem Theod. Orientalem marchionem proprium fundatorem locus idem noscitur affecutus, quae vel fratres vel coloni eorundem suis expensis hactenus coluerunt aut excolunt in futurum dat, et dedit decimas provenientes aut in antea prouenturas*

^{b)} L. BRAGVDENVS in *Cod. dipl.* T. IV. p. 468.

ⁱ⁾ CALMETI *prob. Hist. Lorb. T. II.* p. 349.

^{k)} Io. Frid. FALKE in *Tradit. Corbsiens.* p. 501.

^{l)} HARTZHEIM. *conc. germ.* T. III. pag. 464.

uenturas cum integritate et plenitudine iuris omnis ^{m)}). In dipl. Adelberti de Ao. 1128 refertur, Willigifum Archiepiscopum Mogunt. Ecclesiam S. Dylibodi *dotasse duobus mansis cum curte in Sobernheim, ita videlicet, vt decimatio totaliter eidem doti assignaretur* ⁿ⁾). Hatto sanct. Mogunt. Episcop. a. 953. ecclesiae Palidensi tradidisse dicitur, *decimam totam in Palithe et omnes decimas parochie palidensis, atque noualium quorundam eiusdem ecclesie, scilicet Monekerod, Abderod, Taferod, Amekerod, Ludolferod* ^{o)}).

§. VIII.

NOMINE DECIMARVM VENIRE SOLET IVS DECIMANDI MINVS PLENVM, ET NOMINE DECIMATIONIS IVS DECIMANDI PLENVM.

Decimarum nomine frequenter designari solet ipsum *ius decimandi*. Quandoquidem vero decimae in sensu eminenti distinguuntur a noualibus; ratio in promptu est, quod, decimis indefinite datis, datum censetur ius veteres decimas tantum exigendi, seu ius decimandi minus plenum. Decimationis vero appellationem in sensu speciali referri ad ius decimandi plenum seu in genere sic dictum, recte obseruatit celeberrimus F. A. DÜRR ^{p)}), eamque sententiam verissimam quoque esse non rectius perspicitur, quam ex diplomate Sigefridi Moguntinae sedis Episcopi de An. 1069, ubi loco iuris, quod *vulgariter* dicitur *decima* conceditur *decima*

B 2

tio

^{m)} Io. Petr. a LVDEWIG in reliq. manuscript. T. I p. 43 Decimae itaque, quae pleno iure competere dicuntur, ius decimandi plenum expriment. Sic in charta de a. 1280. apud IOANNEM in Spicil. p. 175. proficitur Simon custos Maioris ecclesiae Moguntinae et Pastor ecclesiae in Sobernheim *decimam infra limites parochie ad Monasterium S. Dylibodi pleno iure spectare*. Et in charta militis de

Hutha de Ann. 1300. apud VOGT. in monum. inedit. Brem. p. 544. dicitur: *et quidquid de cetero ibidem cultum fuerit non ad eum vel ad heredes suos sed ad ipsos pleno iure pertinet decimatio*.

ⁿ⁾ IOANNIS in Spicil. p. 102. et 103.

^{o)} LEVCKFELD in Antiquit. Pöldens p. 27.

^{p)} In Diss. De parochia a perceptione decimar. noual. in Germ. excluso §. XXI. (Mogunt. 1764).

tio, seu loco iuris decimandi minus pleni ius decimandi plenum. „Ego Sigefridus Dei gratia Mogunt. Sedis Episcopus notum facio omnibus, tam futuris quam presentibus, quomodo decimationem super Thuringia, pro qua antecessores mei, maximeque proximus predecessor meus beate in Christo memorie Luidbaldus, pene usque ad sanguinem certo laboravit, plenus, et perfectius acquisiui, et ecclesiis Dei eorumque seruitoribus, eandem canonica auctoritate distribuendum esse decreui. Quapropter omnium Diöcesis mee ecclesiarum constructioni volens consulere, imprimis magni illius Petri Apostoli, que sita est Mogunt. illud ius secundum canonica decreta delegaui, et constitui, ut prepositus noster Diemo, sui que successores in Thuringia, de omnibus hys habeant decimationem iustam et integram, unde prius acceperat solum, quod vocant vulgari- ter decimam *). Pariter ac decimationis, ius decimandi plenum exprimentis, significationem declarant literae Geronis Episcopi Halb. de An. 1163, quibus Ecclesiae B. Wigberti in Quidelinburge confirmat omnem decimationem memorate ville, que de agricultura colligitur, et decimationem arearum extra murum, tam excultarum, quam excolendarum, cum decimatione arearum quas prepositus et Abbatissa de monte in vineam redege- runt. Concedit etiam eidem ecclesie decimationem agri in de- cliuo montis in antiqua vrbe, qui in vineam redactus est *).

§. IX.

g) Ge. Christ. IOANNIS T. II. *Rerum Moguntiacarum* p. 462.

r) ABERATH in *Cod. dipl. Qued- linburg.* p. 92. Ambitum decimatio- nis illustrat diploma Ottonis III. Imperatoris Ao. 983. Francofurthi dati, apud SCHOETTGENIUM et KREY- SIGVM in *Spicileg. diplom. Saxon.* Sup- per. P. IV. p. 157, in quo sub deci- mationis nomine omnem fisco ipsius e- villa Serleboresdorff competentem censum

frugum, pecudum, pecuniarum, vesti- mentorum mellis crustarum (vestium pelle geminatarum) omniumque villicatarum qui- bus morales vruntur, nec non Warcophungam et Talungam familiarum rusti- corum iure donationis caesareae transfert in ecclesiam Misnensem. Vocem Talun- gae et Warcophungae explicat celebr. de WESTPHAL in *praef. ad T. IV. monum. inedit.* p. 86. Warcophun- ga inquit, est nummus arearum. Wiro enim

§. IX.

IVS DECIMANDI EST VEL VNIVERSALE, VEL PARTICVLARE.

A loco quò limitatur seu determinatur exercitium iuris decimandi, abit omnino in *vniversale et particulare* *). Vniuersale est, quod per vniuersum loci districtum, seu, vti veteres loquuntur, per omnem marchiam competit, et a districtu subinde vocatur *Zwingzehende* *): particulare vero, quod ad determinata praedia est adstrictum. Qualitas itaque decimatoris, siue sit vniuersalis, siue particularis, vnice determinatur *per extensionem loci*, ita vt, quousque sese huius limites extendunt, eousque quoque hoc exerceri possit. Nihil vero impedit, quominus vtrumque aequè plenum, ac non plenum esse possit, cum haec distinctio qualitatem

B 3

iplius

enim in chartis huius aevi Saxonice et Anglicis notat *terram arabilem, agrum noualem vel recens subactum*. Hinc ager *Warectus* h. e. profectus, *Warectario* agri profectio, *Warectetur* villarum h. e. *Warectetur* census arearum in charta a. 1248. apud MARTENE T. I. *Anecd.* p. 1078. *Wurtinse* in charta Ottonis et Wilhelmi Ducum Brunsv. a. 1348. ap. GRUPEN *antiquit. Hannover.* p. 125. *Wurtphenning* in charta Archiepiscopi Magdeb. a. 1182. apud LVDEWIG T. V. *Reliq.* p. 3. *Tallungam* vero significare putat praestationem vel seruitia colonorum, qui veteri curiae ideomate pertinebant ad familiam domini. Vocatur ita a *tallea* exactione, quae in taleis, seu theleris sifis ligneis annotari mos erat, vnde *tallium* et *tallagium* vocantur exactiones decimarum apud MARTENE T. I. *Col.* 446. et in *Monast. Angl.* T. I. p. 193.

*) HARPRECHT in *Diss. de iure decimat.* vnvers. §. 2. (Tubing. 1755).

*) Occurrit haec denominatio in scripto quodam cui praemissus est titulus: *Deductio, betreffend die Gerechtfame der Herren Grafen von Attems auf ihren Rittergütern Hierlingen und Bieringen, welche in Schwaben bey Rothenburg am Neckar gelegen sint* p. 13. In documentis, quae huic deductioni annexa sunt dicitur: quod Dux Leopoldus austriacus inuestiuit Marquartum von Ow 1400 *mit dem Layenzehenden zu Rangendingen*. Et p. 12 *die bemelderer Hanssen von Ows seligen Khinder seindt recht und enig Vogtherrn zu Hierlingen in dem Dorf, haben daselbst so wie ire Zwingzehend und bann geend*. Refert hoc VL-RICH in d. c. §. 9. et 13. Et in BESOLDI *document.* *Wurttenb.* p. 276. in charta de a. 1488. *ale Zehenden zu Dornheim in Zwing und Raemen*. *Zwing* videlicet denotat districtum seu territorium. HALTHAVS in *Gloss.* p. 219. BESOLD in *Thef. practico* sub voce: *Zehende*. Hinc *Zwingzehend* nihil aliud est, quam decima per districtum.

ipſius iuris reſpiciat a loco non dependentem. Poſteſt ergo ius decimandi vniuerſale minus plenum, et particulare plenum eſſe et comprehendere ſcilicet decimas tam praefentes, quam futuras. Sic Chriſtianus de Werſebe, dictus Voſloge, Luderus et Chriſtianus, vendunt An. 1345. Monafterio in Oſterholte Ordinis S. Benedicti Brementſ. dioceſ. *decimam ſupra vna domo, in villa Harendorpe, cum omni iure et proprietate agris cultis et incultis perpetuis temporibus poſſidendam* *). En particulare et plenum! Ioh. de Kedinge vendit An. 1355. Monafterio in Liliendale, *decimam per duas domus, ſitas in Merille, in cultis et incultis per campos dictos Geiſt et Merſch* *). Gherartus de Mercele vendit An. 1351. Monafterio in Liliendale *decimam domus vnius in villa Mercele, cum omni pleno iure per agros cultos et incultos in vtriſque campis dictis Geiſt et Marſch* *). Quo quidem diplomate anne quid clarius euidentiusue eſſe poſteſt? Contra vero ius decimandi particulare et minus plenum conſtitutum apparet in charta Ottonis de Vlede de An. 1339. qua vendit conuentui monafterii ſanctae Mariae virginis in Oſterholte Ord. S. Bedict. dioc. *decimam vnam ſuper vna domo in villa Donreden, quam Wyllerus Peking longo tempore coluit, et nunc pro conſtante coluit cum omnibus pertinentiis, attinentiis, et aliis, quibuſcunque ad ipſum pertinentibus perpetuo obtinendam* *).

§. X.

COMPETIT VEL EX LEGE ECCLESIASTICA

Iam qui fuerint tituli iuris decimandi, non eſt meum hoc loco prolixè diſſerere. Satis conſtat, decimas vel ex lege eccleſiaſtica, vel aliunde vi ſpecialis tituli deberi, quarum illae eccleſiaſticae,

1) PRATIE Herzogthümer Bremen und Verden T. V. p. 397.

2) VOGT in Bremeniſ. p. 597. et p. 595.

3) VOGT l. c. p. 594.

4) PRATIE l. c. T. IV. p. 106.

sticæ, hæc *seculares* dicuntur. In lege ecclesiastica, quæ decimas assignat in ministrorum ecclesiæ sustentationem, fundatum simul est ius nouales exigendi tanquam speciem decimarum. Quousque olim episcopis per dioecesim competiit ius statuendi de decimis, eousque pertinuit ius in nouales ^{a)}: neque id ex norma canonum vltius patuit, quam quatenus in usum *episcopi, clericorum, pauperum* et in *reparationem ecclesiæ*, exemplo aliorum bonorum ecclesiasticorum, conuerterentur ^{b)}. Introductis beneficiis, decimæ quæ parochis hæctenus ex libera episcopi dispositione obuenerunt, iis iure beneficii per parochiam dari coeperunt, habitumque iam est sub ALEXANDRO III. et INNOCENTIO III. pro iure communi, parochis per parochiæ districtum deberi decimas ^{c)}, et posito per districtum iure decimandi iisdem deberi noua-

a) In *Capitulari Karoli calui Tit. 49. c. 2.* apud BALVZIVM *Capitul. T. II. p. 242.* „*Ve decimæ conlaborationum et animalium secundum sacra præcepta domino absque fraude, et aliqua retractatione offerantur, et in potestate Episcopi maneat, qualiter presbyteris canonicè dispenserent, et in Concil. Tribur. de An. 895. c. 14.* apud HARZHEIM *T. II. Concil. p. 395.* cauetur: *Si quis vero in qualibet sicut vel deserto loco ultra miliaria quatuor aut quinque vel eo amplius aliquid dirutum collaborauerit, et illo, consentiente Episcopo, Ecclesiam construxerit, et perpetratum conseruauerit, prospiciat presbyterum ad seruitium Dei idoneum, et studiosum, et tunc de noua nom dicimam nouæ reddat ecclesiæ. salua tamen potestate Episcopi.* Ceterum ius Episcoporum statuendi de decimis, per dioecesim acquisitis, euincunt tam *Capitularia* quam *conciliorum canones*, veluti *Capitul. Caroli M. et Ludouici pii* de incerto anno apud GEORGISCH in *Corp. iur. Germ. p. 802.* et eiusdem Ca-

rolu *M. de An. 804.* apud EUNDEM *p. 689.* *Capitul. Ludou. II. imp. ap. BALVZ. Capitul. T. II. p. 355. 1167.* *Concil. Ticinens. de An. 855.* ap. HARZHEIM *Concil. germ. T. II. p. 316.* *Concil. Wormar. de An. 868. c. 59.* ap. HARDVNUM *T. V. Concil. p. 745.* et in *Synod. August. c. 10 de An. 952.* ap. EUNDEM *T. VI. P. I. p. 618.* et in *Synod. August. de An. 1152. c. 5.* ap. HARZHEIM *I. c. p. 623.*

b) THOMASINVS in *vet. et nou. eccl. discipl. T. III. P. III. L. II. Cap. XVIII. n. 6.* *Capitular. Caroli M. de An. 801. c. 44.* ap. BALVZ. *T. I. p. 356.* et *de An. 805. c. 23.* *ibid. p. 228. 1104. et 1208.*

c) *c. 13 et 30 X. de decim.* Venerandus Auuus meus in *iur. eccl. protest. §. LX.* SYRING in *nur. prax. decim. Cap. VII. §. 6.* BKVCKNER in *c. d. Cap. II. Sect. III §. 2.* FICHLER in *iur. can. n. 26. p. 622.*

nouales^{d)}. Huc redit decisio INNOCENTII III. in c. 27. X. de decimis. *Cum tibi, quod maius est, sit concessum, ut videlicet decimas de laboribus terrae parochiarum tuarum percipias, de noualibus eas exigere satis potes: Quia ubi maius tibi conceditur, minus etiam hoc casu concessum esse videtur.* Cum vero parochis ius in nouales non nisi vi iuris decimandi competat: id iisdem iure decimandi per parochiam deslitutis, vel in bonis extra eandem fitis, vindicari nequit. In his saluum est ius episcopi nouales exigendi, quoad alios non est iure speciali acquisitum^{e)}.

§. XI.

VEL EX TITULO SPECIALI.

Speciali titulo competere dicimus decimas, quae aliunde, quam ex lege ecclesiastica debentur, nulla habita ratione, vtrum laicis an clericis, monachisue et corporibus ecclesiasticis debeantur. Vsu Germaniae iam ante *Concilium Lateranense* inter varia censum genera vigerunt decimae, tanquam nobiliores reditus, quos ex bonis incultis vario titulo aliis concessis sibi reseruauerunt praediorum domini. In fundis publicis celebrantur *decimae dominicae*.

d) Haec vis est sententiae: *Wo der Pflug hingehet, da gehet auch der Zehend hin:* et quod idem est: *Was der Acker trägt, muß Zehenten geben.* EISENHARTH von Sprüchw. p. 54 sqq. Auumus omne pietate colendus in Corp. Iur. can. et quidem in nor. ad c. 25. X. de decim.

e) Parochis ius nouales exigendi in Germania negare, idque Episcopis vi antiquae de illis disponendi facultatis vindicare, contendit celeberrimus DILLER in c. d. §. VIII. Argumenta a veteri iure episcopali repetita, sufficere non videntur ad impugnandam praesumptionem pro parochis ex iure communi militantem, nisi, ubi vi obseruantiae et consuetudinis, cuius est in argumento

decimarum magna vis, episcopis ius circa nouales etiam intra fines parochiae seruatum esse, appareat. Eoquis episcopis ex iure antiquo vindicauerit ius decimandi, quod parochis per parochiam iure beneficii, vel aliis iure speciali, est acquisitum! Certe in constitutione Austr. Tit. 23. Art. 13. generatim cauetur: *Von demselben Neubruch geböhret der Zehend die drey ersten Jahr einem Pfarr-Herrn desselben Orts, aber folgendes dem, der sonst den Zehenden der Enden hat.* Exstat haec in SYRINGII aur. prax. iur. decim. p. 221. et in FICHLERI Iur. can. p. 623. u. 29. qui in simulum monet, ante Statuta bauarica viguisse hanc antiquissimam et immemorabilem consuetudinem.

minicales principibus seruatae in eorum largitione. In praediis dynastarum dominorumque decimae ad iura praediorum vel ideo relatae sunt, quod bona culta vel inculta colonis et rusticis data sint sub lege decimas praestandi ^{f)}). Rem loquuntur tot monumenta, quibus decimae ad iura praediorum exemplo aliorum iurium pertinentiarumque, relatae sunt, et quae liberio rem de iis, quolibet donationis, venditionis, permutationisue titulo susceptam dispositionem recensent. Accessit, quod ex liberiori, quam episcopi olim sibi vindicarunt, dispositione, decimae obuenerint laicis: siquidem ex vltu medii aevi obseruat ECKHARTVS ^{g)}), decimas ecclesiasticas iure bonorum ecclesiasticorum habitas esse, quas episcopi necessitate urgente, vel commodo aliquo occurrente, alienarunt, aut pro rebus aliis ecclesiae commutarunt. Vbi itaque episcopi ex lege ecclesiastica sibi asseruerunt nouales, easdem nonnunquam aliis contulerunt. Sic Volradus Halberstadiensis Episcopus An. 1268. Gertrudi Prepositae Quedlinburgensi *decimam trium mansorum in Redere, qui redacti sunt nouiter ad culturam, dedit, ita, ut ipsi, et dominabus in prepositura sibi succedentibus, eadem decima iure proprietatis pertineat, ab ipsis ratione Prepositurae perpetuo possidenda* ^{h)}). Exsurgit inde ingens decimarum, quae titulo speciali possidentur, numerus, quarum aliae iure allodiali aliae frequenter titulo feudi habentur.

f) Georg. Lud. BOEHMER in BEN *Nebenstunden Tom. V. Obs. 35.*
Diff. de orig. decimar. in Germ. s. 11. s. 4.

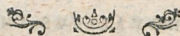
g) Rev. Franc. lib. 24. p. 668.

h) ABERATH l. c. p. 236.

C

CAPVT II.

CAPVT II.

DE FEVDO DECIMARVM, QVOAD
PERTINEAT AD NOVALES.

§. XII.

FEVDVM DECIMARVM QVID?

Pertinet ergo ad ius decimandi speciali titulo constitutum *feudum decimarum*, quo ius decimandi per certum locum conceditur in feudum. Constitui potest vel *sigillatim*, vel vna cum praediis, quibus est annexum ius decimandi. In utroque casu de vi et potestate huius concessionis agitur. Cum videlicet ius decimandi, tanquam nomen generis decimas veteres et nouales complectatur, tanquam nomen speciei vero ad veteres adstrictum sit, feudo decimarum constituto, quale ius datum intelligatur, non minus quaeri solet, ac quaestionem similem in feudo *iurisdictionis* et in feudo *iuris venandi* moueri constat. Exemplum quo decimae tam veteres quam nouales principaliter in feudum datae sunt exhibet charta Gerhardi, Moguntini Archiepiscopi, de a. 1290, qua consentit in alienationem decimarum infeudatarum: *Consentimus expressè, et nostrum assensum libenter et liberaliter impertimus, quod Bertoldus, dictus de Grumbach Miles et Eberhardus de Rinderuelt, decimas sitas in villa Steinbach et Hantheim cum omnibus suis pertinenciis tam in exquisitis, quam non exquisitis; quas quidem decimas tenebant a nobis in feudum et Ecclesia Moguntina; - libere possint transferre* ¹⁾.

§. XIII.

VSV GERMANIAE COMPROBATVR FEVDVM DECIMARVM NOVALIVM.

Conuenit moribus Germaniae nouales, vel decimas vna cum noualibus, dari in feudum, nec earum infeudationem ex sanctionibus

¹⁾L. B. a GVDENVS Tom. I. Cod. diplom. p. 338.

bus CONCILII *Lateranensis* III. sub Alexandro III. An. 1179 habiti impugnari potuisse. Notum est, decimas ante hoc concilium frequenter datas esse in feudum: idemque obtinuit in noualibus, tanquam specie decimarum tanto frequentiori, quo maiorem culturam inter deserta multa passa est Germania ^{k)}. Sed et illud notum est, huic concilio sub eiusdem primitiis mox contradicendum esse in comitiis Gelnhusanis An. 1186, nec illius sanctiones receptas, idque concilium ideo in Germania pro iure communi habitum non esse ^{l)}. Si ergo infeudatio decimarum impugnari non potuit ex huius concilii sanctionibus, certe id nec licuit intuitu noualium. Comprobant id mores Germaniae totque monumenta veteris aevi, quibus vel decimae una cum noualibus tacite, vel etiam subinde expresse sunt infeudatae. In transactione inter Witzislaum I. Principem Rugiae et Episcopum Schwerinensem a. 1221. inita ita conuentum. „Propterea dominus Episcopus de centum et viginti mansis omnem decimam prouenientem michi iure praesuit pheodali. De reliqua parte totius eiusdem terre, dominus Episcopus magistrum cuiuslibet ville, decima unius mansi tenetur infeodare, de sua parte. De omnibus aliis mansis, per totam terram sepius memoratam, una medietas decime cedit in usum Episcopi, reliqua vero michi in beneficio deputata. Insuper si siluae, et locus vaste solitudinis, ubi prius nulla villa sita fuit, precis arboribus, atque rubis extirpatis, ad agriculturam deueniente fuerint, due partes michi cedent, et tertia domino Episcopo Zwerinensi ^{m)}. In transactione Conradi III. Episcopi Caminensis, qua a. 1240. Barnimo Duci Slauorum decimas de CVIII. man-

C 2

fis

^{k)} DÜRR in c. d. §. XX.

^{l)} Auus meus venerandus in notis ad c. XIX. de decimis.

^{m)} F. a DREGER in Cod. dipl. p. 101. Contulit idem Witzlaus An. 1231. Monasterio Noui-campi ab ipso fundati trecentos mansos nemoris extirpandos, et insuper in eodem nemore quatuor sagna,

quorum trium nomina sunt, Dolge, Buchowe, Nigas, atque partem decime de praefatis bonis, tam cultis quam incultis, ipsam contingentem, libere eidem et absolute: quam decimam, uti ex antecedente charta apparet, ab Episcopo Zwerinensi iure pheodali accepit. EVNDEM p. 147. in not. sub (c) p. 147.

sis sui episcopatus in feudum largitus est, conuentum quoque de noualibus. „Preterea duas mensuras frumenti et medietatem minute decime de singulis mansis villarum longo tempore desertarum, que in territoriis Ceden, Priuzelow, Pinkun, et Ste-tin de nouo exculte fuerint a colonis saluis per omnia decimis claustralium canonicorum, et ecclesiarum parochialium, et omnium eorum, qui sunt infeodati ab Ecclesia et ab Episcopo Caminensi eiam feodaliter modo suscepimus supra notato, dominus vero Episcopus de singulis mansis in locis desertis, ut prediximus excolendis vnā mensuram tritici, et vnā siliginis, utpote nos, accipiet, et decime medietatem minute, reliquam vero partem decime, de amona hiis, quibus nos villas tunc in earum nouitate et eorum heredibus conferimus, et conferemus dictus dominus Episcopus iure conferret feudaliⁿ⁾. Cum Henricus Leo Saxon. dux fundator Episcopatus Razeburg An. 1154. comitiam Razeburgensem Henrico nobili in beneficium conferret, ita ab eo ordinatum est, ut in tribus prouinciis Ratzeburg, Wittenberg, et Godebuz, idem Henricus comes decimam dimidiam teneret in beneficio ab Episcopo, tam de allodiis, quam de noualibus per omnia, et vterque tam Episcopus quam Comes de parte sua inbeneficiarent, quem vellent, et prout vellent, hoc interposito, quod in qualibet villa duodecim mansos aut ultra duodecim habente, Episcopus duos, Comes duos, ad ius quod Settenke vocatur, praestare teneretur, si vero minus duodecim, vterque eorum vnū praestabit^{o)}. Henricus Burewinus I. Dux Magno-polensis, in conuentione cum Henrico Razeburgensi Episcopo, et eius capitulo, de bonis et decimis iure feudali detentis, a. 1222. ini-ta, agnoscit, medietatem decimae, per totam terram Brezen Henricum Episcopum sibi feudali iure concessisse tam de cultis, quam de incultis, medietatem vero sibi retinuisse^{p)}. Geor-gius

n) F. a DREGER c. I. p. 206.

p) E. I. de WESTPHAL I. c. p. 2060.

o) E. I. de WESTPHAL T. II. monum. inedit. p. 2004.

gius Episcopus Mindensis et Coloniensis, dux Brunswicensis et Lüneburg. An. 1557 praeter decimas nominatim nouales confert in feudum Ioanni von Monikhausen „*einem hofse vndt dem tegeden thö polde -- dem halven tegenden tho koltbussen by Minden, dem tegeden mit aller thobehörunge over dat karspel tho Grone, dem Rottegenden over dat kerspel tho Naendorpe*“). Simili ratione Fridericus Willhelmus, Elector Brandenburgensis, An. 1651. Adolpho Ludophico von Munchhausen confert „*dem hofse zur marsch vnter lluesse dem -- potthoff zu Roden, einem Hofse vndt dem tegeden zu Rohde, -- den Rottzehenden über das kirsfel zu Neudorf vnd mit aller dieser guether zubehörunge vndt gerechtigkeit*“).

§. XIV.

DECIMIS INDEFINITE IN FEVDVM CONCESSIS, IVS
NOVALES EXIGENDI DATVM NON PRAESVMITVR,
NISI EX IVSTA CAUSA.

Decimis simpliciter in feudum concessis, ius decimas veteres tantum, non vero ius nouales exigendi, in feudum datum esse praesumitur, nisi iusta interueniat causa, ex qua concessionem ad nouales pertinere intelligitur. Ius videlicet decimandi duplicem significatum seruat, generis et speciei, et vterque significatus vsu veteris acui satis comprobatur. In feudo decimarum simpliciter dato nulla indicia interuenire puto, ex quibus decimas in significato generali acceptas esse colligi possit. Hinc strictus significatus tanto magis est sequendus, cum sit specialis et proprius decimis praesentibus agris inhaerentibus accommodatus. Iam est regula iuris a

C 3

pro-

4) TREVER c. 1. p. 186.

5) TREVER c. 1. p. 389. Exemplo esse possunt litterae Luipoldi Episcopi Bambergensis de An. 1299 apud SCHOETTGEN T. III. p. 667. quibus

Monasterio in Sunnefeld confert duas villas Weidhusen et Truonenbach desolatatas, et incultas una cum decima diste Ville Truonenbach cum agris cultis et incultis, quaevis et inquirendis, quocunque nomine censeantur.

proprio significato non aliter recedi oportere, quam cum manifestum sit aliud sensisse largitorem ¹⁾. Continet praeterea infeudatio decimarum formulam ambiguam, qua aequae ius maius, quale est ius decimandi in genere acceptum, ac ius minus, quod est ius decimandi stricte sumtum, denotari solet. Vbi vero oratio ambigua circa quantitates etiam morales versatur, regula iuris vitimur: *in dubiis illud, quod minimum sequendum esse* ²⁾. Accedit, quod generalis iuris decimandi significatus a iure communi recedat, ex qua nouales parochiali ecclesiae deberi censentur: in ambigua vero oratione largitor iuri communi sese conformasse praesumitur, et ex eius voluntate facienda est interpretatio ³⁾. Hoc argumento vititur ius canonicum in c. 29. *X. de decimis* quo cautum: *quod cum perceptio decimarum ad paroeciales ecclesias, de iure communi pertineat, decimae noualium, quae fiunt in paroeciis earamdem, ad ipsas procul dubio pertinere noscuntur; nisi ab his, qui alias percipiunt decimas, rationabilis causa ostendatur, per quam appareat, noualium ad eos decimas pertinere*. Rationabilis vero causa, ex qua concessio decimarum ad nouales pertinere potest, non alia est quam quae praebet indicium voluntatis, ex qua ius decimandi in sensu generali acceptum esse colligitur.

§. XV.

1) L. 69. pr. de legat. 3. L. 62. de reg. iur.

2) c. 30. eodem in 6. L. 34. de Reg. Iur. L. 38. D. de re iudicata.

3) L. 96. de Reg. Iur. Exemplum strictae interpretationis exhibent litterae Voltradi Episcopi Halberstad de a. 1262, quibus nulla se bona in decimis noualium nobilibus de Queremorde feudali iure contulisse asseuerat, etiam contulerit decimas. *Recognoscimus*, inquit, *et presertim scripti testimonio protestamur, quod nos nobilibus de Queremorde nulla*

bona in decimis noualium iure contulimus pfeodali, sed tantum illa bona, quae ad ipsos a suis progenitoribus iure sunt hereditario et legitime deuoluta. Vnde nolimus, et venerabili domine abbatisse de Quidslingeburg, suo conuentui ibidem, aut quibuscumque personis, eidem domine Abbatisse annexis, per predictos nobiles de Queremorde per collationem bonorum per nos ipsis factam praeiudicium aut etiam impedimentum aliquod generetur. Confer. celeberr. AB ERATH in Cod. dipl. Quedlinburg p. 216.

§. XV.

REMOVENTVR DVBBIA.

Sententiae expositae non aduersatur c. 27. X. de decimis etiam si ibidem dicatur, quod ubi maius concedatur minus quoque concessum esse videatur, ex eoque a iure decimarum concessio ad nouales exigendas argumentum deducitur. In hoc enim capitulo agitur de concessione decimarum abbati Monasterii S. Columb. facta, qui non colligebat antiquas ex privilegio, sed vi iuris communis, quia monasterio fuerant parochiae incorporatae pleno iure, indeque abbas iure parochiae gaudebat. Ratio a pontifice proposita, quod ubi maius conceditur, minus quoque concessum esse videatur, tunc tantum applicari potest, ubi iure communi ad vtrumque, ad maius et ad minus, hoc est, tam ad decimas quam ad nouales aequale ius competit: tunc enim euidens exurgit argumentum ius decimandi in sensu generali esse concessum. Haec ratio cessat in iure decimandi speciali titulo et quidem indefinite in feudum concessio, in quo ob verba concessionis ambigua minimum datum seu ius decimandi stricte sic dictum concessum esse intelligitur *). Minoris momenti argumenta sunt, quibus nonnulli sub decimis infeudatis nouales semper intelligi putant. Aiunt in concessione decimarum comprehendi, quidquid decimarum nomine continetur: concessio enim genere decimarum, praesumi concessas esse nouales tanquam speciem decimarum, maxime cum locutio indefinita aequipolleat vniuersali, quae idem operatur, quam in aliis dispositionibus, testamentis et contractibus, idque eo magis in concessione feudali tanquam beneficio esse attendendum *). Prouocant eam in rem ad sententiam IAVOLENI: *beneficium impe-*

x) Celeber. STRYBEN in *Nebenstunden T. V. §. X.* HARPRECHT in *c. d. §. 14.* GONZALEZ ad *c. 30. n. 3. b.* REBYFF qu. 14. n. 8. PICH-
LER in *jur. can. n. 27. p. 627.*

y) Dissentientium argumenta exposuit SYRINGIVS in *aur. prax. decim. C. VII. §. 13.* et PICHLE-
RVS l. c.

imperatoris, quod a diuina scilicet eius indulgentia proficiscitur, quam plenissime interpretandum esse ^{a)}, ad quam etiam respicit pontifex in *c. 22. de priuilegiis* ^{a)}. Verum enim vero, vtrum ius decimandi tanquam genus, an vero tanquam species, concessum sit, in quaestione est in explicanda formula concessionis indefinitae. Ex *c. 25. X. de decimis* vero apparet INNOCENTIVM III. sub infeudatione decimarum nouales noluisse comprehendere, nec eam extendendam sed restringendam esse voluisse ^{b)}. Ex quibus intelligitur in hoc casu plane applicari non posse regulam illam, concessio genere concessam quoque esse speciem, cum de eo agatur, vtrum genus an vero species sub formula indefinita concessum sit ^{c)}. Deinde, quod regulam illam attinet, beneficia plenissime esse explicanda, illa in ambiguis concessionum formulis vim suam amittit, in quibus de sententia concedentis quaeritur. De qua si constat, beneficia concedentis non tam extendenda, quam potius cum pleno effectu intelligenda, quem is, qui beneficium concessit, ei tribuere voluit ^{d)}. Accedit denique, quod talis concessio iuri communi deroget, ex quo ecclesiae parochiali nouales debentur, adeoque ex mente INNOCENTII III. talis concessio ad nouales non extendenda sit, sed magis restringenda).

§. XVI.

DISCRIMEN INTER NOVALES OCCASIONE DECIMATIONIS ANTIQVAE VSVRPATAS, ET EX IUSTA CAUSA EXACTAS.

Occasione decimationis antiquae infeudatae, nouales *vsurpari* dicuntur, si deest iusta causa, ex qua clientelaris concessio decimarum

2) *L. 3. D. de constitut. princip.*

a) Monet hoc summe venerandus auus meus in *not. ad cit. cap.*

b) IDEM in *Iur. eccles. protest. §. LXV.*

c) SYRING in *aur. prax. decim. §. 13.*

Christ. Frid. Georg MEISTER in peinlichen Process. p. 473

d) Venerandus auus meus in *not. ad c. 22. de priuil. et in not. ad cap. 6. X. de donat.*

e) BARTHEL de *decim. Obs. VII. p. 766.* et PICHLER *c. l. n. 27.*

cimarum referri possit ad nouales. Huc redit mens c. 25. X. de decimis. Nec occasione decimationis antiquae, licet in feudum decimae sint concessae, sunt decimae noualium usurpandae, cum in talibus non sit extendenda licentia, sed potius restringenda. Est haec sententia INNOCENTII III. pontificis eiusdem, qui concessionem decimarum in c. 29. X. de decimis, non nisi ex iusta causa, ad nouales referri posse existimauerat, et hoc loco sub censuram vocat eam extensionem, quae fit tantum occasione decimationis antiquae in feudum datae. Agit vero de imperiali concessione, uti verba initialia citati capituli ostendunt ^f). Sub nomine decimationis antiquae, intelligit ius veteres seu antiquas decimas exigendi ^g). Hoc in feudum concessio, occasionem arripiendam non esse statuit, concessionem extendendi ad nouales. Non improbat ipsam infeudationem iuris decimandi, sed interpretem agit decimationis antiquae in feudum datae, quam non extendendam sed restringendam esse censet, ideoque eam ita generalem esse ponit, ut ex mente concessionis de noualibus non appareat. Strictioris vero interpretationis rationem ex iure communi reperit.

§. XVII.

VNDE AESTIMANDA SIT IUSTA CAUSA?

Progredior ad iustas causas, ex quibus feudum decimarum referri potest ad nouales, ex iisque ius decimandi haberi pro pleno. In aestimanda iusta causa non eo respiciendum esse existimo, utrum vassallus sit persona laica, vel ecclesiastica, et an iure canonico haberi pro decimarum capace possit, nec ne; cuiusmodi dubium

^f) Integram epistolam exhibet Stephanus BALVZIVS in Epistolis Innocentii III. lib. 2 ep. 242. p. 510. In hac Pontifex refert ea, quae locum fecerunt suae decisioni. Quidam, inquit, insuper asserentes, se possessiones et omnia iura sua cum omni honore atque districtu per imperialem concessionem adeptos, de-

cimas sub huiusmodi generalitate detinere praesumunt. Occasione praeterea veteris decimationis, quam asserunt sibi concessam, aliqui decimas noualium sibi non metumt usurpare.

^g) Venerandus avus meus in inv. eccles. proest. c. 1. §. LXV.

bium obmoueri omnibus posset, qui parochi non sunt. In feudo decimarum iustum intuitu ipsius iuris decimandi titulum ponimus, eumque ponere tanto magis possumus, quod nec ius canonicum improbauerit feuda decimarum *antiquitus* data, eaque vsu Germaniae satis sunt probata, siue laicis, siue aliis personis ecclesiasticis, quam parochis, sint concessa. Neque ad titulum feudi respexit INNOCENTIVS III, qui, cum de vi *decimationis in feudum concessae antiquae* tractat, de *titulo* feudi non disputat, sed de *interpretatione concessionis*, in qua extensiuae interpretationi locum esse negat, et restrictiuae locum facit. Iustam causam collocamus in his, quae argumentum praebent iuris decimandi, in sensu generali accepti, et voluntatis domini directi ad nouales concedendas pertinentis. Eiusmodi causa continetur in tacita noualium concessione, cum expressa noualium infeudatio subsistat. Quid vero interest vtrum dominus directus concessionem nominatim ad nouales dirigat, an vero vi et potestate verborum ad nouales directam esse colligas?

§. XVIII.

TALIS APPARET EX VI ET POTESTATE CONCESSIO-
NIS DECIMARVM IN TERRIS CVLTIS ET
INCVLTIS.

Si itaque decimae ex agris *cultis* et *incultis* vel *adhuc colendis* datae sunt in feudum, feudum decimarum comprehendit profecto nouales. Agri inculti enim vsu documentorum accipiuntur pro agris haecenus omnino incultis, quos, ad culturam redactos, nouales agros vocamus. Si vero decimae ex agris incultis percipiendae vi verborum sunt nouales, tum tali concessione nouales omnino comprehensae intelliguntur. Vim verborum explicant veterum decimarum concessiones. Vto primus Nuemburgensis Ecclesiae Episcopus Ao. 1146. coenobio Buzauienti *decimam in pago Plisna omnium noualium in presenti cultorum vel in posterum colendorum delegat, atque in pago etiam Geraha ubi decimam C. Scobro-*

Scobronum et amplius in nouem villis Grannendorff videlicet, Nuendorff, Selmice, Crescamice, Growithan, Rodhacice, Ropizane, Nidozne, Nigaune possident, omnium noualium decimam in terminis et adiacentiis eandem villarum, cultorum vel colendorum fratrum indigentis profuturam concedit, decimam quoque cuiusdam noue ville quædam Zuemuz quidam primus incoluit, forestum nihilominus quoddam, quod ad orientem via veteri ad Austrum et Aquilonem duobus riuulis, ad occidentem terminis ville Ozzek limitatur, memorato coenobio contradidit, et si forte cultum fuerit decimam noualium ecclesie in Ozzek permisit ^{b)}. Idem Vto Episcopus An. 1145, coenobio Bosauienti assignat, omnem decimam, que de noualibus nuper cultis vel in posterum colendis in Plisna provenire potest, insuper decimam de nouem villis, que antiquitus decimam persoluerunt ^{c)}. Vto II. Nuemburgensis ecclesie Episcopus An. 1166, praedecessoris concessionem explicat, et confirmat Butzauienti monasterio decimam omnium noualium, que in pago Plisna in perpetuum excoli poterunt ^{d)}.

§. XIX.

VEL EX CONCESSIONE DECIMARVM PER INTEGRVM DISTRICTVM

Eiusdem sententiae est formula infeudationis decimarum per integrum districtum constitutae *nichts ausgenommen, besucht und unbesucht, bebaut und unbebaut*. Quae cum nihil excipiat et ad omnis generis agros pertineat cultos et incultos, decimas non modo in specie sic dictas, sed et nouales in feudum datas esse, ideoque ius decimandi plenum datum esse designat ¹⁾. Seruant eius-

D 2

modi

b) SCHOETTGEN T. II. p. 421.

c) SCHOETTGEN T. II. p. 420.

d) SCHOETTGEN T. II. p. 427.

1) Patruus meus pie colendus in prin-

cip. iur. feud. §. 75. et in princip. iur.

can. §. 692. 10. Casp. BARTHEL de dec-

imis p. 766. DÜRR in c. d. §. 26. p. 123.

HARPRECHT in c. d. §. 14. 15.

Dis

modi formulas non modo vetustae inuestiturae literae, sed et notiores ex vetustioribus, prout fert vsus curiarum feudalium, solenter repetitae. Eiusmodi formula occurrit in litteris inuestiturae de An. 1673. Petri Philippi Episcopi Bambergensis, quibus decimas in Gestinghausen et Weischau ciuitati Bambergensi in feudum concessit masculinum. - - *Dass wir zu rechten Manlehn gelichen haben den Zehenden zu Gestinghausen vnd auch den Zehenden zu Weischau zu Dorff vnd Veld, toden vnd lebendigen nichts augenommen ^{m)}*. Contulit Leopoldus Episcopus Bambergensis An. 1299 decimam in Nakel quam quidam in manus eius resignauit monasterio in Sunnenfeld. - - *Wir Lerpold von Gottes Gnaden Bischoffe zu Babenberg bekennen offentlich, vnd begehren Kandlich gesein allen ansehern ditzs Brifs, das vnser liber getremer Cunr. Smolnzer genant etwen Richter vnser Sriftes zu Kranach den Zehend des Dorfes zu Nakel, den er von vnd vnsern Stifft zu Leben innhet, vnd besaß in vnser Hand ledichlich vffgab, vnd darnach durch syne fleiffige Bet, vnd durch das Heyle vnser Sele haben wir den Iunckfrawencloster zu Sunefeld des Ordens von Citel Wirtzburger Bistums - - denselben Zehend geeeygnet, vnd mit gantzen Rechten in des Closters Eigenschafft gewandelt, also daß dasselbe Kloster den oben geschriben Zehend mit aller Zugehörung, besucht vnd vnbesucht in eegens Recht, als ander syne Gutß ewigen besitzen soll vnd mag ⁿ⁾*. Profitetur Otto dux Holsatiae an. 1492 se concessisse Nolten by der Amre also den eldestenn in einen fullstendigen rechten Man erue Lekne, myt seuen Kotstedenn vndt negene Morgen Landes myt den Teghedenn bynnen vnd buten dem Dorffe Homodern belegen, vnd allen oren Tobehoringhen vnd Rechtigkeytenn, so de gelegen sint in Holte in Felde in Water, mischen vndt weyde
ne

Dissentiunt PICHLER in iur. car. in fin. n. 27. p. 623. et SYRING in iur. prax. decim. p. 13. p. 229.

^{m)} SCHOETTGEN Tom. III p. 858. et p. 859.

ⁿ⁾ SCHOETTGEN c. I. p. 666.

ne women de alle benommen mach nichts davon vthtbescheden o).
 Quamquam formulam *besucht* vnd *vnbesucht* fundis adiectam
 nonnunquam eo sensu vsurpari monuerit illustris PVEENDOR-
 RIVS p) quo ad res nullius, quae adespota dicuntur, refertur: ma-
 nifestum tamen est, eandem decimis et terris, ex quibus illae debentur,
 adiectam, cultas et incultas designare. Iuuabit id illustrare
 formulis alienationum, quibus ius decimarum in terris cultis et in-
 cultis competens, ideoque plenum ius a laicis translatum est in
 monasteria. Sic Ioh. de Hesberg in Neuenhaus An. 1404 tertiam
 partem decimarum in Crock Monasterio Sonnefeldensi vendit pro
 140 Fl. - - *daz wir verchawfft haben vnser Zehende den dryt-
 theil gelegen zu Krackt, mit allen seinen Zugehorungen yn
 Dorffe vnd in Velde, besucht vnd vnbesucht nichts vßgenom-
 men* 1). Braunwartus Viemer ciuis Bambergensis vendit An. 1365.
 decimas in Horb Monasterio Sonnefeldensi, - - *verkaufft han
 meinen halbtheil, vnd alle die Recht die ich gehabt han an den
 Zehenden zu Horb gelegen, vnd an alle dem daz darzu geho-
 ret im Dorfe vnd Velte, lebentig vnd tode, grosze vnd kleine
 besucht vnd vnbesucht* 2). Hartmuth et Otto fratres de Fullba-
 cher an. 1334. vendunt Monasterio in Sonnenfeld decimam in Grof-
 sen-Garnstadt - - *vnd do selbe Zehendlein das hab wir beide zu
 kauffen geben mit allem das darzu gebort, Agker, Wisen,
 Wazzer, Holz, Velt, Wanne vnd Weide, versucht vnd
 vnuer sucht, gereiniget vnd vngereiniget* 3). Plenissime sensum
 illius formulae exprimit charta Hermanni de Schenk, qua monaste-
 rio Sonnefeldensi An. 1363 vendit dimidiam decimam in Roth (quod
 erat nouale) - - *Verkaufft haben den halben Czehend zu dem
 Rod der vns angehort mit allem den nucz vnd Recht als wir ge-
 habt haben, gereiniget, vnd vngereiniget, versucht, vnd vn-
 uersucht*

D 3

o) TREVERC. I p. 103.

p) in Tr. de Iurisd. germ. n. 339.

1) SCHOETTGEN c. I. p. 754.

2) SCHOETTGEN c. I. p. 731. et p. 706.

3) SCHOETTGEN c. I. p. 693. 713.

uerfucht, gebawet vnd vngewawet, gereuth vnd vngereuth in Dorf vnd zu Veld *).

§. XX.

EX CONCESSIONE DECIMARVM PRAESENTIVM ET
FVTVRARVM.

Addo fimiles litterarum inueftiturae formulas, ex quarum vi et potestate feudum decimarum ad nouales pertinere exiftimandum est. Si infeudum concessae sunt decimae *praesentes* et *futurae*, plenum ius decimandi infeudatum esse intelligitur. Decimas non ratione exercitii, praesenti et futuro tempore habendi, dici praesentes et futuras, vix opus est, vt moneam. Ratione *iuris*, de quo conferendo agitur in infeudatione, *praesentes* dicuntur, *quas vi iuris actu competentis percipiendi ius est*: et *futurae*, *quas exigendi ius futurum est, in casu si quae praedia ad culturam fuerint redacta*. Quis ergo per futuras *nouales* designari dubitauerit. Euidenti exemplo id illustrare iucundum est, quo Wolfkerus Pataviensis episcopus Gundachero de Stiria, quod ab eodem sibi in feudum oblatum erat castrum, a. 1198. in feudum contulit, in iisdemque praediis, vt in offerentem se vicissim liberalem praestaret, decimas omnes largitus est. - - *Addimus, inquit, ipsi etiam tunc conferendo, omnes decimas ibidem nobis attinentes tam praesentes, quam futuras* *). Pari ratione si decimae cum *omnibus pertinentiis et iuribus* in feudum collatae leguntur, ius decimandi plenum datum esse intelligitur. Talis concessio designatur in litteris Henrici de Ittere et Thilemanni de An. 1312. super decima in Harpprachhusen, vbi dicitur: *et ipsam decimam cum omnibus suis pertinentiis et vniuersis iuribus, quocumque nomine censeantur, predictis Domino Abbati et Conuentui de Ittegene ad instantiam predictorum Ludovici et Mechtildis uxoris sue ac heredum presentibus litteris appropriamus* *).

§. XXI.

†) SCHOETTGEN c. l. p. 727.
manuscript T. IV. p. 212.

u) Io. Perr. de LVDEWIG in reliqu.

c) TREVER c. l. p. 21.

§. XXI.

EX INFEUDATIONE DECIMARVM AB EPISCOPO
FACTA.

Sed haec ad primam causam, ex qua feudum decimarum ad nouales referendum est, pertinere videbantur. Aliam non minus iustam et rationabilem causam iuris decimandi pleni concessi, contineri censemus in infeudatione *ab Episcopo facta* 7). Quod si enim indolem iuris collati ex iure conferentis aestimare par est, ut, quale sit ipsius ius, tale translatum esse praesumatur: certe in infeudatione decimarum ab Episcopo facta rationem iustam et rationabilem contineri par est, cum penes Episcopum, maxime in Germania olim fuerit de decimis omnibus, et de noualibus per dioecesim dispositio, vi iuris decimandi pleni competens. Sufficit vero in feudo decimarum iuxta *c. 29. X. de decimis* adesse iustam causam, ex qua ad nouales referatur; qualis in potestate conferentis tanto magis contineri censetur, cum nec de voluntate conferentis dubium emergat, qui in ipsa iuris decimandi infeudatione nihil referuauit, et domini directi praeterea interfit plenam fieri beneficium collati interpretationem, nec iura feudi imminuta esse, in casu si apertum ad ipsum reuertatur. Aduersus haec obiecti non potest *c. 25. X. de decimis*. Huius capituli dispositio enim directae est contra laicos, occasione imperialis infeudationis decimarum, nouales usurpantes, ipsa INNOCENTII III. epistola teste, atque igitur plane non respicit vassallos ab Episcopis cum decimis inuestitos. De vassallis a seculari potestate inuestitis tantum loquitur INNOCENTIVS III, et ab his, occasione decimarum in feudum acceptarum, nouales haud usurpandas esse sancit. Vthaec antiquiori exemplo illustrem, in conuentione Henrici Burewini I. eiusque filiorum Henrici et Nicolai cum Episcopo Razeburgensi, de bonis ecclesiae, itemque de decimis iure feudali concessis, An-

1222.

7) DÜRR I. c. p. 109.

1222. haec acta leguntur. - - *Recepimus insuper in beneficio pro villa Mandrowe, quicquid decimarum habuit Episcopus in villis Bekennytz, Warthmunde, Witzendorp, Reymansdorp* ^o). Quo quidem exemplo nullum sane vitidius inueniri poterit, nec dubitandum, quin plenum ius episcopo Razeburgensi in iisdem terris competens, in Henricum Borwinum eiusque filios vi infeudationis emanauerit.

§. XXII.

SPECIATIM EX INFEVDATIONE DECIMATIONIS.

Quae cum ita sint, tanto euidentius apparet, ius decimandi plenum erui posse ex infeudatione *decimationis* ab Episcopo facta. Decimatio enim in sensu speciali aeuo antiquo denotat ius omnes decimas in integro tractu tam de cultis terris, quam de excolendis percipiendi, adeoque comprehendit decimas nouales. Hoc sensu distingui solet a decimis in specie sic dictis seu veteribus (§. VIII). Significatum specialem vero seruatum esse, indicium perspicuum est, si ab episcopo est in feudum concessa. Decimationis vim explicat diploma Henrici Archiepiscopi Mog. de An. 1143. quo vocantur *decimationes nostrae salicae terrae* ^o) *sive in agris,*

2) de WESTPHAL T. II. p. 2060.

a) Celeberrimus ab HONTHEIM in *Hist. dipl. Treuir. T. I. p. 231.* notat, quod *salicae* seu *dominicales decimae* dicantur illae, quae ex elocatis agris aut clientibus in beneficium datis, praedii domino pensabantur. Nomen accepisse videntur a *terris Salicis*, ita olim appellatis a *Francis Salicis*, a quibus possidebantur sub immunitate a tributis. Non minima terrarum Salicarum pars Imperatoribus et Principibus obuenerit, indeque facta sunt bona *regalia* et *publica*: quibus in beneficium datis, reseruatæ domino sunt decimae. Hinc et

HONTHEIMVS l. c. p. 238. *salicam decimationem* vocat *decimam* illam frugum partem, quae a Vasallo penditur domino ex praediis salicis, quae curtilia praedia, vulgo *Hoffguthen*, fuerunt in beneficium data. Vocantur vulgo *Salicae decimationes*, cum essent *regales* et nulli unquam termino episcopali vel ecclesiae subiacentes, vti easdem describit Otto I. in diplomate Monasterio S Maximini dato a 956. apud dom. de GVDENVM in *Cod. dipl. Tom. II p. 2. seq.* Has reges Francorum saepius ecclesiis integre contulerunt, vt patet ex diplomate Arnulphi de An. 897. in Schannati *Hist. Wormat.*

agris, siue in syluis extirpatis, seu extirpandis, cultis, vel excolendis, antiquis et noualibus, omnigenorum quoque pullo-
rum et pecorum, nihil excipientes in omni Episcopatu nostro,
tam in orientali Germania, quam in Saxonia, et in pagis Mo-
guntiae adiacentibus videlicet Wetreibe, Monegowe, Rinego-
we, Nachgowe ^{b)}. Et in diplomate Adelberti Archiepiscopi Mo-
gunt. de An. 1128 dicitur: *Addidit etiam eidem ecclesie in Oster-
na viginti mansos, annuum censum soluentes, cum Salica terra,
siluis, pratis, pascuis, viis et inuis, aquarumque decursibus
et omni iure, ac insuper duas ecclesias, vnam in eodem villa
Osterna, alteram in Ouenbach, cum omni iustitia et utilitate de-
dit: et quoniam omnis decimatio de omni nouali, que in salti-
bus extirpatis ad ipsum pertinebat, tres ecclesias in eodem sal-
tu exstrui iussit, quarum hec sunt nomina, Bollenbach, Hun-
disbach, Merckenbach, tribuens S. Dysibodo cum omni deci-
matione agri tunc culti et postmodum colendi. Deinde in ter-
minatione ville Monzecho dicte ecclesiam construxit et dedica-
uit, nomen ei Gehinkirche imponens, et omnem decimationem
agri tunc culti, et postmodum colendi ad eandem ecclesiam offe-
rens cuncta, sancto Dysibodo largitus est ^{c)}. Egregium habes
quoque exemplum in litteris Henrici comitis de An. 975, quibus
Monast. S. Maximini restituit ecclesiam in villa Okisheim quam ab
eodem in feudum habuit, constitutam cum omni decimatione -
cum omni integritate, et omnibus appenditiis suis Capellis vide-
licet,*

E

Wormat. Cod. dipl. p. 10. n. XI. „Deci-
mationem totius salicæ terræ, in Locis
Alcia, et Schaffbusen, et Vhuensheim
et Rogkenbusen pertinentibus, de Gun-
zenfirdi vsque in mediavi Liutram, deci-
mam denarium, et decimum porcum
et decimum pullum, et decimum mal-
terarium de Sylua, et siquando extirpa-
ta fuerit, decimum manipulum, et in

pratis decimam Karraram foeni, et ce-
terarum rerum, que merito decimari
possunt decimam potestatiua manu do-
nauit.

b) Georg. Christ. IOANNIS Tom. II.
Script. rer. Mogunt. p. 586.

c) Georg. Christ. IOANNIS in Spi-
cileg. p. 103.

licet, *Barmire, Noym, Arendorf* ^{d)}). Quodsi quis ergo cum omni decimatione infeudatus sit, fundatam intentionum quoque habet decimas nouales exigendi.

§. XXIII.

EX INFEVDATIONE IVRIS PATRONATVS CVM DECIMIS.

Si ius patronatus vna cum decimis eidem annexis ab Episcopo datum est in feudum, quod solet fieri formula *der Kirchenfatz mit den Lebenden darzu gehörig, nichtzig ausgenommen* ^{e)} ius decimandi plenum infeudatum esse praesumitur. In eiusmodi infeudatione, ius decimandi per districtum parochialem annexum esse ponimus iuri patronatus, ac proinde commoda, quae alioquin iure communi fuerint parochiae, huic esse annexa: id quod frequenter contingit, tum lege foundationis in compensationem beneficii per fundationem ecclesiae praestiti, congrua et determinata portione parochi assignata, tum vel ideo contingit, quod ius patronatus infeudatum, sua natura onerosum, nihil praestaret, ex quo vasallus seruitia feudalia Episcopo praestanda teneretur. Si ergo facta vnione iuris decimandi, cum iure patronatus iura parochiae in decimas vasallo ab Episcopo data sunt in feudum: ex indole iuris infeudati intelligitur plenum ius decimandi, quale alioquin competit parochiae per assignatum fundum, annexum esse iuri patronatus, idque ideo iusta ratione pertinere ad nouales. Hanc vnionem decimarum, ceu bonorum parochiae temporalium, vnioni parochiae cum monasteriis haud abfimilem esse censet FRANC. ANT. DÜRR, vt, sicut monasteriis, vel ecclesiis collegia-

^{d)} Nic. ab HONTHEIM in *Hist. Trev. dipl. T. I. n. 194. p. 317.* *hörig* in charta de a. 1355. apud Io. Henr. FALCKENSTEIN in *antiquit. Nordgau. p. 186.*

^{e)} Talis est formula infeudationis *des Kirchenfatzes mit alle den daru ge-*

legiatis, referuata tantum congrua portione, vicario, vel parochio, Episcopi concedebant omnia emolumenta decimationis ecclesiae parochialis, quoad decimas vniuersales et nouales; pariter etiam laici vasalli, praesita Parocho sustentatione, percipiebant omnia emolumenta decimarum tractus, ad ecclesiam parochialem spectantis, tam ordinariarum, quam noualium 7).

§. XXIV.

EX IPSA DENIQVE OBSERVANTIA.

Si feudum decimarum per assignatum districtum datum, *vf diuturnae obseruantiae* in singulis calibus, quibus inculti agri redacti sunt ad culturam, ad nouales decimas relatum est, in ipsa obseruantia continetur iusta et rationabilis causa, in similibus casibus, quibus agri efficiuntur nouales, decimas noualium exigendi. Sufficit enim, obseruantiam iure canonico haberi idoneum fundamentum interpretationis eorum, quae indefinite concessa sunt. Quae si suis instructa est requisitis, et per XL. annos viguit, in eadem iusta continetur causa, ex qua feudum decimarum per fundum, in quo nouales agri oriuntur, concessum, habeatur pro iure decimandi pleno 8). Nec est quod obuertas ius decimandi in agro nouali nunquam esse exercitum, huiusque intuitu obseruantiam allegari non posse, vasallumque insuper censeri noualium incapacem. Quod enim ad prius attinet, in iure decimandi per praedium indefinite concessio, de eo tantum agitur, vtrum intuitu agrorum cultorum duntaxat, an vero aequae intuitu incultorum concessum intelligatur: agros vero, in quibus competit designari opus non est, cum afficiat singulos agros per assignatum districtum fitos. Quodli ergo vasallus in possessione quieta et diuturna est, decimas ex cultis, aequae ac noualibus agris percipiendi: haec obseruan-

E 2

f) F. A. DÜRR l. c. §. 26.
Sect. VI. §. i. n. 4.

g) Io. Casp. BARTHEL de decimis

servantia magistra est interpretationis iuris decimandi generatim concessi, ac proinde ad agros referri potest iam nunc ad culturam redactos. Quod vero alterum momentum concernit, vassallus laicus, cui titulo feudi ius decimandi per districtum collatum est, novallium per eundem districtum incapax haberi non potest, cum vi infeudationis, quae ex iusta causa ad novales referri potest earundem perinde, ac decimarum capax, intelligatur. Sane in quaestione, vtrum iurisdictio indefinite in feudum concessa, iurisditionem superiorem complectatur, non de eo quaeritur, vtrum priuatus iurisditionis capax sit, sed vtrum haec concessio ex voluntate, et ex potestate largitoris ad superiorem aequè ad inferiorem sit referenda.

TANTVM.

APPEN-

APPENDIX
DOCUMENTORVM
INEDITORVM.

I.

ERICVS Dux Brunsv. et Luneburg. vendit Monasterio Bursfeldensi decimas noualium Hemelenisium pro 115. Fl. aureis a. 1520.

Von Gottes Gnaden Wy Erich, Hertoge zu Brunswigk vnd Luneborck etc. bekennen vnd doin kund vor vnser vnd alle vnser Eruen vnd Nakomen, dat wy vor hundert vnd vffteyn gude vutwichtige Rynsche Gulden, so vnse de werdigen vnd leuen Andechtigen ghetrewen, Henrich Abt, gantz Conuent vnde vorsamelinghe vnser Cloesters to Bursfelden an eynem hope bar ouergetalt, wy ock de vordere in vnssen nuth vnd fromen gekart vnd gewant hebben, to eynem rechten ersslichen Wedderkope verkofft hebben vnd verkopen gegenwerdigen to eynem rechten Wedderkope mit Krafft dusses Breues vnser ROTTEGEDEN vor vnsem Dorpe vnd in der Feldmarke tho Hontelen myt syner Schlachtmut vnd Tobehorunge, nichts vth bescheiden, also, dat nu henne forder gedachte Abbt, sine Nakomen vnd Conuent gemeltes vnser Cloesters Bursfelden sodan ROTTEGEDEN tosampt deme rechten tegeden vor gedachten Dorpe, de ohne berede rosteit vnd behorich ist, ane ienige vnser, edder vnser Vogede edder Ambthude insperunge, na erem besten nut gebrucken scholen vnd mogen, des wy sy ock hyr mede inde hebbende bruckende wehre setten. We edder vnse Eruen schullen vnd willen syock, wo dat noyt, by deme ROTTEGEDEN tho sampt deme rechten Tegeden handhaben schurten vnd vordedingen. Ock des ROTTEGEDEN ore Here vnd warende wessen, so vaken dat tho donde vnd an vnse gesimmet werdt; Alles trauvelick, ahne Argelist vnd Geuerde. Wy hebben ouerst vnse vnd vnser Eruen die Macht beholden, dat wy sodanen ROTTEGEDEN alle Ierlich's, wann vnse dat bequeme ist, myt hundert vffteyn guden vutwichtich Rynschen Gulden wedderumb tho vnse kopen mogen

gen, doch also wan wy das besinnet, dat wy vnser glouern (Glaubigern) des in twelfhulgen Nachten iho Wynachten eyne rechte Lofekunde dhor, vnd also denne vp negest folgende Paschen darna, in vnser Stadt Munden hundert vnd vyffteyn gude vutwichtige Rynsche Gulden an einem hope wedder leggen vnd betalen schullen vnd willen, vnd wan dat also gescheyt ist, vnd nicht ehr, schall dasse kope krafftlofs, dot, vnd von neyn werden syn, sunderen schalvnfs dy ROTTEGEDE wedder omme genflich verlaten syn, vnd volgen, doch vorbenomeden Klostere ahn dem rechten Tege den ahne affbrock edder Schaden aller irwelich, sunder jenigerleye behelff argelift vnd Geuerde. Vnd der to warer orkunde vnde stediger, vester holdinge hebben wy dussen Brieff myt vnsem angehangen Secrete vnd vnder schreuen Handteken beuestent.

Vnd gegeben na Godes Gebort, Dufent viffhundert vnd twintich Jar, am abende der hillgen Drekonigen.

II.

ARNOLDVS DE HAVERSVORDE vendit Conuentui Monasterii Amelungesbornensis duos mansos in Ellerfen et decimam de novalibus in Hauersuorde a. 1306.

Nos Arnoldus de Hauerfuorde miles et Arnoldus de Hauerfuorde famulus. Vniuersis intuentibus notum facimus per presentes, quod bona voluntate et consensu omnium heredum et coheredum nostrorum, videlicet, palmonis, uxoris mee, militis antedicti, et Iohannis et Arnoldi et Florencii, filiorum meorum, vendidimus domino Abbati et Conuentui monasterii Amelungesborn duos mansos nostros, sitos in campo grangie Ellerfen, cum omni iure, ad dictos mansos pertinente. Insuper DECIMAM DE NOVALIBUS iam factis et adhuc fiendis in campo et in palude ville Hauerfuorde, quam nobis vendicavimus, receptis ab eisdem viris religiosis sexaginta marci puri argenti, pleno iure libere et quiete perpetuis temporibus possidendos. Insuper presentibus renunciamus omni iuri seu iuris defensionis, quod nobis seu heredibus aut coheredibus nostris suffragari posset in iure canonico aut civili. Insuper fide data promissimus et promittimus in hiis scriptis veram warandiam prestare omnium dictorum bonorum, et a quorumlibet in petitione eruere, et hoc omnino efficere ut heredes sive coheredes nostri, adhuc minores annis, cum ad annos maturos pervenerint, consensum publicum adhibeant venditioni predictae, ubi

ubi et quando a predictis emptoribus fuerimus requisiti. Ne igitur quisquam defectus in nobis sive in vita sive in morte presatis emptoribus occurrat in predictis omnibus aut singulis, fideiussores infra scriptos nobis adhibuimus, qui sepeditis emptoribus fide data singuli in solidum promiserunt, et in presentibus promittunt omnem defectum supplere si quis contingit ex parte nostra, quod absit in omnibus aut singulis supradictis. Fideiussores autem hii sunt Wasmodus de indagine miles. Conradus de Oldenborch. Conradus et Heynemannus, fratres, dicti de Eversten, famuli. *Vi* autem hec uniuersa et singula rata et firma in perpetuum permaneant presentem paginam inde conscriptam Sigillo meo, uidelicet Arnoldi militis supradicti, quo ego Arnoldus iunior primo dictus contentus sum, dignum duximus in testimonium perpetuum communituri.

Testes eciam huius sunt rei:

Dethardus de Slon miles.

Strigerus et Henricus de Oldenborch.

Ioh. Hermannus fratres dicti de Euersten famuli.

Et nos fideiussores ante dicti et testes iam nominati uniuersa et singula supradicta esse vera sigillis nostris publice protestamur. Datum et Actum anno domini M. CCC. VI. in Crastino Barnabe Apostoli.

III.

BERNHARDVS Hildesemensis Episcopus investit Dominum Bruningum Nouali iuxta Montem S. Mauricii A. 1151.

In nomine sancte et indiuidue Trinitatis. Bernhardus Dei gratia Hildesemensis Episcopus. Oportet ut rectores Ecclesiarum, tanquam diuina procurantes, ea, que deuotio fidelium pro redemptione animarum suarum, Deo et sibi famulantibus delegauerit, in defensionem Ecclesie suscipiant, et ex eo gladio spiritus peruersores eorum, et distractores, tanquam Dei contemptores, Canonica seueritate ferire non differant. Quod ego B. humilis minister sancte Hildesemensis Ecclesie, pio affectu considerans, presentis scripti monumento notum facio omnibus sancte Catholice Ecclesie fidelibus, tam presentibus, quam futuris, quomodo pro remedio anime mee, cum Consilio Domini Beneconis, Decani

ni nostri, et Canonorum nostrorum, et Abbatis sancti Michaelis Theoderici, item Prepositi Borchardi de Monte sancti Mauricii et omnium comprovincialium nostrorum consensu Nouale iuxta montem sancte Mauricii, quod in communi utilitate possidebamus, ad reparationem publice vie, que de monte tendit ad ciuitatem, delegauerim, et pari consensu et Consilio dnum Bruningum regulariter ex permissione Abbatis sui Reynhusensis apud sanctum Michaelem locatum, ipso loculo, cum omnibus sibi adiacentibus, cultis et colendis, et decimis inuestiuerim. Et ut idem loculus maioris incrementi et deuotionis existeret, Capellam ibi construere concessi, et pontificali auctoritate, predicandi, baptizandi, Confessiones recipiendi, prefato Religioso viro B. licentiam indulsi. Ne quis ergo predicto loculo et Domino B. aliquam iniuriam seu infestationem seu violentiam in hac nostra donatione, nunc et deinceps, vllatenus inferre presumat, auctoritate banni nostri interdicens, et violatorem huius rei, et peruasores in nomine Patris et Filii et spiritus sancti, auctoritate Apostolorum Petri et Pauli et Domini Gregorii Pape a communionem sancte Ecclesie et sanctorum Christi, nisi cum satisfactione resipuerint, cum diabolo et angelis alienando sequestramus.

Huius actionis testes sunt:

Conradus maior prepositus, frater Conradi Regis.

Canonici nostri: Sifridus, Ericus, Lampertus, Eilhardus, Gerlagus, Bernardus, Otto, Ricpertus.

Laici liberi:

Rembertus et frater suus Thidericus de Rickinge.

Ministeriales: Ludolfus Aduocatus Luipoldus Hugo. Ernest de Ochtersfern, Ecbertus de Toffem. Ifer, Ecbertus de Ludingessen, Richardus, Hildebrandus de Drifpenminstede. Sifridus, Conradus de Oldendorp.

Acta sunt hec anno Domine incarnationis M^o. C^o. LII°.

Conseruantibus hec venia et pax adeo amministretur; violatoribus autem et peruasoribus, barathrum eterne perditionis aperiatur. Amen feliciter!

IV. ALBER-

IV.

ALBERTVS dux Brunsv. dimittit Ecclesiae Burffeldensi decimas noualium, in Sceden, Hemelen et in Euernhofin, pro anniuersario sibi condendo An. 1299.

In nomine domini Amen. Dei gracia Albertus de Brunsvich. Omnibus in perpetuum. Prudentum more, nolentium falli vel fallere, factum nostrum decreuimus lueris exarandum, ut posteris inculcet memoriam, elidat ignorantiam, roboret veritatem. Nouerint igitur presentes et futuri, quod, de bona voluntate nostra, et proborum virorum consilio, in remedium anime nostre ac parentum nostrorum, Bursfeldensi Ecclesie decimas noualium, scilicet in Sceden, in Hemelen et in Euernhofin, cum ipsarum prouentibus vniuersis, relinquimus possidendas perpetuo libere et quiete. Prefatam vero Ecclesiam Bursfeldensem sub protectionis nostre vexillo recipimus, ac ipsam ea libertate ac gratia gaudere volumus, qua tempore patris nostri bone memorie vsa fuerat et gaudebat, et hoc omnibus nostris subditis precipimus sub obtentu nostre gratie firmiter obseruandum. In huius donationis seu gratie recompensam prefata ecclesia, ut solet fieri in exequiis suorum fundatorum, post decessus nostros memoriam nostri perpetuo celebrabunt.

Huius autem donationis testes sunt;

Iohannes de Grona.

Bruno de Woldreshusen.

Henricus dictus Iudeus, milites nostri, et quam plures alii fide digni.

In huius rei euidentiam hec conscribi iussimus, et sigilli nostri munimine roborari.

Acta et data sunt hec in Gottinghen per manum nostri Prothonotarii, Bertoldi de Hollingen. Anno Domini Millesimo ducentesimo nonagesimo nono in die Ipoliti martiris.

V.

SIFRIDVS S. Moguntinae sedis Archiepiscopus confirmat Ecclesiae Northeimenfi decimas noualium nemoris dicti Owlargitione Marcolphi ipsi collatas An. 1217.

Sifridus dei gracia sancte Moguntine sedis Archiepiscopus vniuersis Christi fidelibus. hec scripta visuris Salutem in auctore salutis. Cum
F
per

per exempla virtutis gradiri nos deceat, et antecessorum nostrorum vestigiis inherere; honestum censemus et pium, ut, que ipsi Ecclesiarum utilitatibus prouiderunt, Nos etiam debeamus non roborare solummodo, sed et augere ad instantiam D. Hermannii, Northeimensis Abbacis supplicem et deuotam, decimas noualium nemoris, dicti Owe et aliorum nemorum Ecclesie spectantium, sicut eas ex largitione venerabilis antecessoris nostri Marcolsi quondam Maguntinensis Archiepiscopi et aliorum pontificum iuste possident et quiete vel imposterum adipisci poterunt, possidendas eidem monasterio confirmamus, sub interminatione Anathematis inhibentes, ne quis huic confirmationi nostre presumat ausu temerario contraire. Quod si quis attentauerit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius beati Martini, et excommunicationis nostre summam sententiam se nouerit incursum.

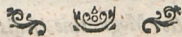
Acta sunt hec anno Dominice incarnationis M. ducentesimo decimo septimo.

Datum Effort XVII. Kalendarum Septembris pontificatus nostri Anno sexto decimo.

VI.

Litterae HERMANNI et HENRICI nec non THIDERICI de decimis noualium inter Ouecram et Ghelenbeke post C. annos ad Ecclesiam Hildensem restituendis An. 1312.

Nos Hermannus et Henricus nec non Thidericus, ciues Goslarienses, dicti de Doranthen, recognoscimus publice protestando, quod decime noualium, inter Ouecram et riuum deme Ghelenbeke sitorum, nobis nostrisque heredibus ac posteris per venerabilem in Christo patrem, dominum nostrum Henricum, Hildensem ecclesie Episcopum, de sui consensu capituli, assignate, centum annorum termino euoluto, ad successores suos suamque Hildensem ecclesiam antedictam sine alicuius difficultatis obice libere reuerentur, ita quod nostri heredes et posterii nichil ex tunc in eis iuris aliquatenus obtinebunt. Et in huius testimonium sigilla nostra presentibus sunt appensa. Datum anno domini M^o CCC^o. duodecimo tercio Kalend. Iulii.

Halle, Dän., 1770

VD
18

ULB Halle

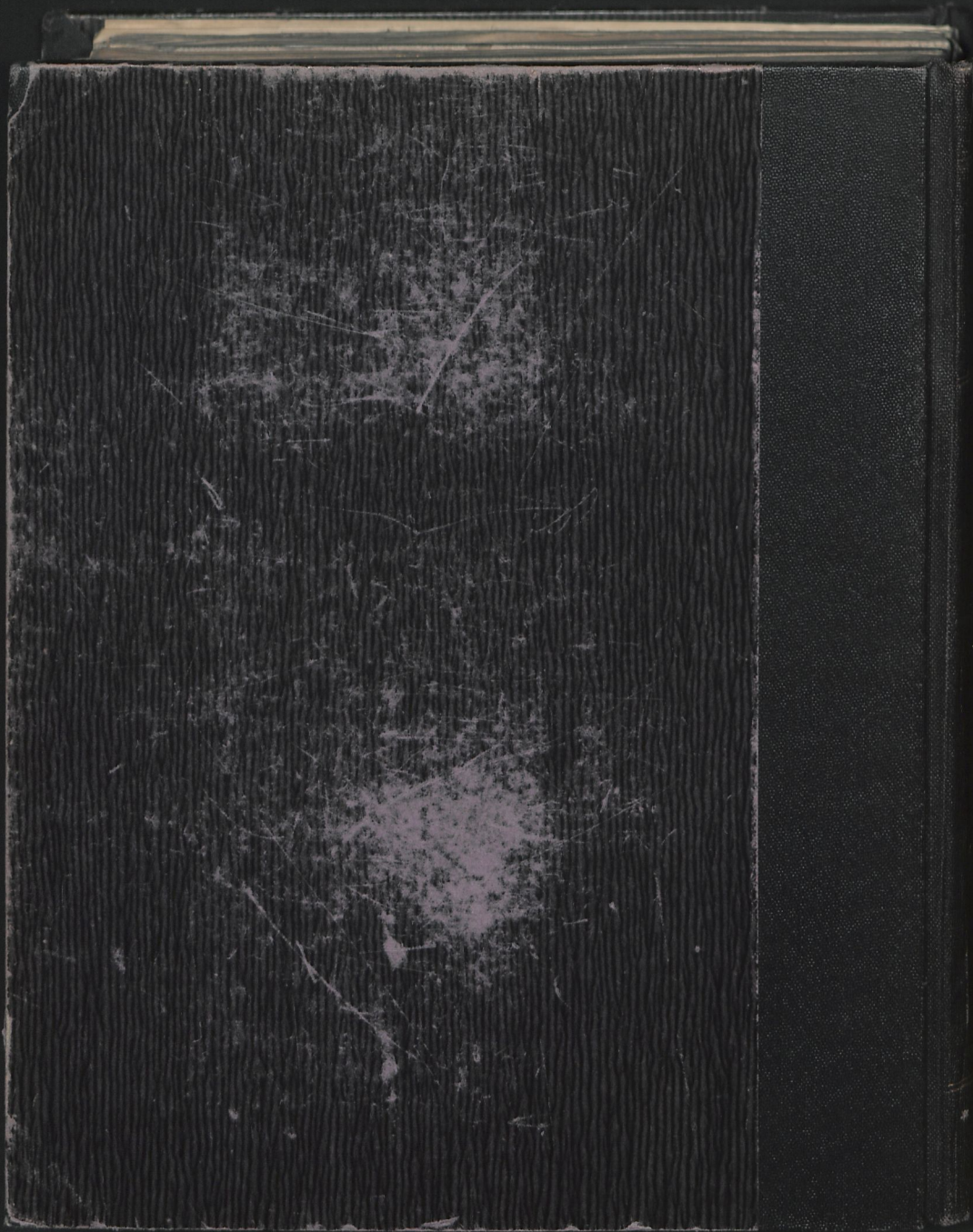
3

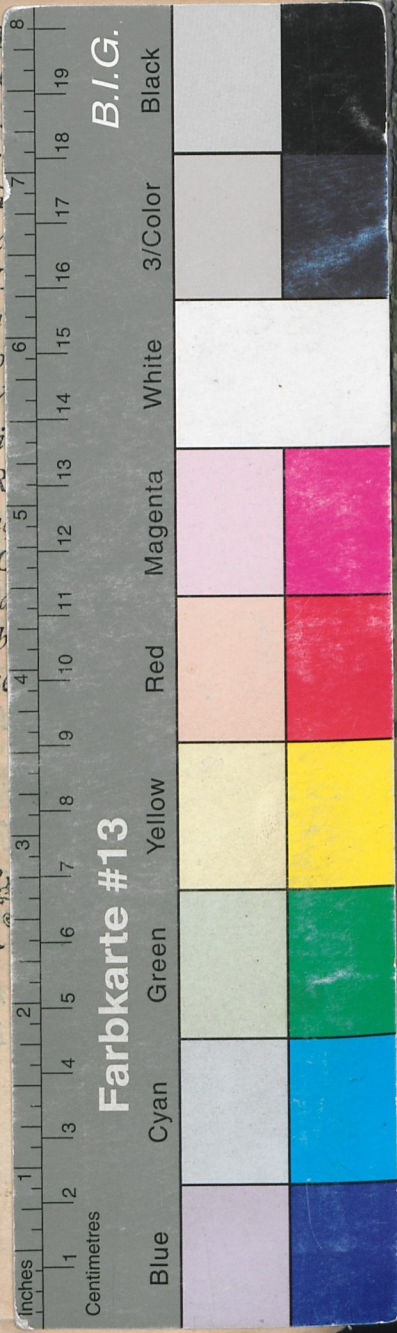
002 169 55X

sb

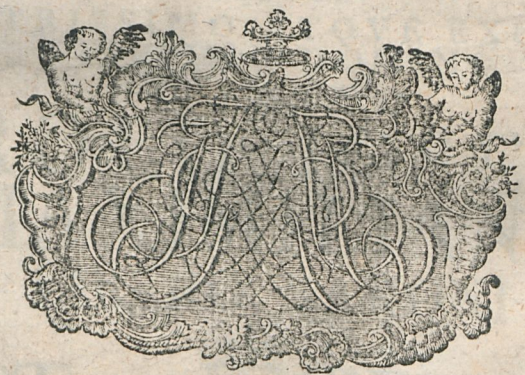

A. D. Boehmer

10

1770 6.6

D. ADOLPHI LVDOVICI BOEHMERI
DE
FEVDO DECIMARVM
QVOAD
PERTINEAT AD NOVALES
COMMENTATIO IVRIS FEVDALIS.

HALAE AD SALAM
LITTERIS GEBAVERIANIS.
MDCCLXX.

